

СХВАЛЕНО

методичною радою державного
навчального закладу
«Білопільське вище професійне
училище»

Протокол № 1 від 28.11.2019 р.

СХВАЛЕНО

навчально-методичною радою
Навчально-методичного центру
професійно-технічної освіти у
Сумській області

Протокол № 4 від 08.01.2020 р.

- Укладач – Руденко Л.М., викладач української мови та літератури.
- Рецензенти – Глуходід О.М., заступник директора з навчальної роботи
Рудь О.М., кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри української мови і літератури
А.С. Макаренка
Дунь Т.О., вчитель української мови та літератури
Білопільської загальноосвітньої школи I-III ступенів
№ 2 ім. С.М.Гордієнка Білопільської міської ради

Даний робочий зошит відповідає чинній програмі з української мови для учнів 10-11 класу (рівень стандарту), затвердженій наказом Міністерства освіти і науки України від 23.10.2017 № 140, вимогам Державного стандарту загальної середньої освіти. Матеріал пропонованого робочого зошита дібраний і укладений відповідно до сучасних освітніх тенденцій в Україні, спрямований на формування компетенцій, з урахуванням мовної, мовленнєвої, соціокультурної, діяльнісної змістових ліній за Державним стандартом з української мови.

Робочий зошит адресований викладачам української мови та учням закладів професійної (професійно-технічної) освіти.

Руденко Л.М. Робочий зошит учня. Білопіль: Державний навчальний заклад «Білопільське вище професійне училище», 2019. 210 с.

ВСТУП

Мова – велика цінність. Вона виділила нас зі світу біоістот як вищих, розумних, свідомих. Вона – символ людського життя. На ній ґрунтується свідомість, мислення, особистість. Основна увага у процесі навчання має зосереджуватися на досконалому володінні живою усною мовою, сприйманні і розумінні природи і сутності мови, її полі функціональності, ролі і значення у сучасному суспільстві.

Матеріал робочого зошита дібраний і укладений відповідно до сучасних освітніх тенденцій в Україні, спрямований на формування компетенцій, з урахуванням мовної, мовленнєвої, соціокультурної, діяльнісної змістових ліній за Державним стандартом з української мови.

Завдання зошита характеризуються поєднанням комунікативно – діяльнісного, соціокультурного принципів і принципу практичної спрямованості навчання – бути для учня орієнтиром у вивченні й удосконаленні знань і вмінь з мови.

У межах теми запропоновані завдання різного рівня складності, вони розміщені в порядку їх зростання.

Експрес-тести – виконання тестових завдань;

Комунікативна розминка – розвиває в учнів уміння спілкуватися;

Письмова розминка – сприяє розвитку мовних умінь учнів;

Тема для розмови – формує діяльнісну компетентність особистості учнів, виробляє здатність організувати свою працю для досягнення результату.

Пропонований зошит може використовуватися учнями на етапі вивчення, узагальнення та систематизації нових знань і вмінь.

Урок 1. Лексикографія. Сучасні лексикографічні джерела: словники, довідкова література (зокрема на електронних носіях). Інформативна й нормативна функції їх

Експрес-тести

1. Довідкове видання, у якому зібрано найістотніші відомості з усіх або окремих галузей знань, подані у формі доступного пояснення, називається;

- А) енциклопедія;
- Б) тлумачний словник;
- В) підручник;
- Г) хрестоматія.

А	Б	В	Г

2. Позначте, у якому словнику з'ясовано походження слів:

- А) тлумачному;
- Б) етимологічному;
- В) морфологічному;
- Г) історичному.

А	Б	В	Г

3. Позначте, у якому словнику з'ясовано значення слів, що вживаються в певній місцевості:

- А) діалектному;
- Б) термінологічному;
- В) історичному;
- Г) фразеологічному.

А	Б	В	Г

Комунікативна розминка

Дайте короткі відповіді на запитання:

1. Для чого людині потрібні словники?
 2. Що означає електронний словник особисто для вас?
 3. Словники ХХІ століття: друковані чи електронні видання?
- Відповіді зафіксуйте у вигляді асоціативного куща.

Письмова розминка

Чи знаєте ви, що означають подані слова? Схарактеризуйте їх. За потреби скористайтеся електронними довідковими ресурсами.

Електорат, лайнсмен, хайвей, спічрайтер, дайджест, трейдер.

Подані слова-англіцизми замініть синонімами з довідки.

Довідка: оглядовий збірник, складач промов, виборці, біржовий торговець, помічник спортивного судді, автомагістраль.

Скориставшись тлумачним словником української мови, поясніть лексичне значення наведених у парах слів. Складіть із ними словосполучення.

Прикладний-прикладний, пересічний-пересічний, відомість-відомість, переїзд-переїзд.

Доведіть або спростуйте твердження, що відмінність у значенні поданих слів можна визначити лише за тлумачним словником

Тема для розмови

Складіть пам'ятку «Як швидко знайти потрібну інформацію на інтернетових інформаційних ресурсах: п'ять ефективних порад».

Урок 2. Основні типи словників. Довідкові медійні ресурси

Експрес-тести

1. Позначте, який словник подає особливості вимови та наголошення слів:
- А) орфографічний;
 - Б) орфоепічний;
 - В) перекладний;
 - Г) морфемний.

А	Б	В	Г

2. Позначте, який словник пояснює значення іншомовних слів:

- А) орфоепічний;
- Б) іншомовних слів;
- В) перекладний;
- Г) тлумачний.

А	Б	В	Г

3. Словник, у якому до реєстрових слів однієї мови подано відповідники іншою мовою – це:

- А) орфографічний;
- Б) перекладний;
- В) орфоепічний;
- Г) тлумачний.

А	Б	В	Г

Комунікативна розминка

Поміркуйте й дайте відповіді на запитання:

- Чи виявляли ви приклади невірогідної інформації в якихось лексикографічних виданнях, зокрема й електронних?
- Чи наявні у Вікіпедії матеріали не можна вважати абсолютно вірогідними? Свою думку обґрунтуйте.

Письмова розминка

Порівняйте лексичне значення слів, скориставшись словником або довідковими медійними ресурсами. Складіть із ними словосполучення або речення.

Пригода – нагода, військовий – воєнний, гармонічний – гармонійний, ящір – ящур, фауна – флора, терплячий- терпимий.

Назвіть слова, запозичені з інших мов. За допомогою онлайн-словника іншомовних слів з'ясуйте їх походження.

Скориставшись тлумачним словником або довідковими медійними ресурсами, зреагуйте подані словосполучення.

Відкривати очі, відкривати довідник, відкривати вікно, відкривати двері, відкривати рота.

Стрімка атака, стрімкий ріст промисловості, стрімка людина.

Роздільна лінія, роздільне харчування, роздільний рахунок.

Тема для розмови

Доведіть або спростуйте висловлювання «Подвиг лексикографа йде слідом за подвигами Геракла».

Комунікативна розминка

Сучасні учні – мобільні творчі особистості. У справах виявляють ініціативу, впевненість, прагнення до спілкування. Однак диктанти рясніють словами україньці, посьпіхом, вітпочити, підтримка. Чим зумовлені такі помилки? Як на вимову сумнівного звуку впливають сусідні звуки? Прочитайте і запишіть правильно ці слова. Перевірте написання та звучання за орфографічним і орфоепічним словниками. Подані слова запишіть фонетичною транскрипцією.

Письмова розминка

Знайдіть помилки в побудові словосполучень. Які норми літературної мови порушено?

1. Ні під яким виглядом. 2. Нанести шкоду. 3. Оголошується наступний порядок денний. 4. Ділове переписування поштою. 5. Переводити англійською з української. 6. Переводити гроші. 7. Цистерна с паливом.

Поставте наголос та перевірте правильність наголошення слів за словником. Які норми літературного мовлення порушено?

Бовтати, верба, випадок, граблі, дочка, ідемо, косий, легкий, новий, олень, отаман, приятель, одинадцять, спина, чарівний, віднести, щелепа.

- В) змішування рухомого та нерухомого наголосу;
 Г) наголос в українській мові закріплений за певним складом.

А	Б	В	Г

2. У всіх рядках наголос падає на другий склад, ОКРІМ:

- А) кухонний;
 Б) новий;
 В) дітьми;
 Г) випадок.

А	Б	В	Г

3. Зазначте, в якому словосполученні слід ужити прийменник - в - ?

- А) зайшов ... хату;
 Б) стрибнув ... воду;
 В) зайшла ... хату;
 Г) забіг ... двір.

А	Б	В	Г

Комунікативна розминка

Коли ви чуєте зразкове, на вашу думку, мовлення, якими означеннями ви його схарактеризуєте? Методом «мозкового штурму» доберіть та запишіть якомога більше прикметників на позначення якостей взірцевого мовлення.

Тема для розмови

Складіть перелік професій, представники яких мають звертатися до орфоепічного словника якнайчастіше.

Урок 5. Основні правила вимови голосних і приголосних звуків

Експрес-тести

1. Чергування голосних відбувається в усіх наведених випадках, ОКРІМ

- А) лід – л..ду
- Б) слово – сл..вце
- В) пір'я – п..ро
- Г) мішок – м..шечок

А	Б	В	Г

2. Спрощення приголосних позначається на письмі в усіх словах рядка:

- А) пристрас..ний, щас..ливий, шіс..надцять, об'їз..ний
- Б) захис..ник, студен..ський, корис..но, облас..ний
- В) водоочис..ний, свис..нути, перс..ні, корис..ливий
- Г) зліс..ний, аген..ство, особистіс..ний, перехрес..ний

А	Б	В	Г

3. Прикметники із суфіксом -ськ- утворюються від усіх іменників у рядку:

- А) адвокат, Калуш, гагауз
- Б) Карпати, матрос, чех
- В) узбек, Бахмач, латиш
- Г) казах, черкес, Прага

А	Б	В	Г

Комунікативна розминка

Правильна вимова є одним із показників культури мовлення та рівня освіченості людини. Чи не трапляються у вашому мовленні такі слова: **біжять, лошя, зор'я, галава, тудою, знанє, адин?** Вимовте та запишіть ці слова правильно. Чим зумовлені такі помилки? З двома словами на вибір складіть речення.

Письмова розминка

Впишіть слова у дві колонки: у першу - відбувається спрощення, у другу - не відбувається. **Вправа з ключем**

Пристрас/ний, контраст/ний, хвас/нути, кількіс/ний, у доблес/ному, зап'яс/ний, знавіс/нілий, радіс/ний, у мас/ному.

Ключ. Підкресліть у кожному слові другу букву - прочитаєте словосполучення.

Пошукове редагування

Прочитати текст, знайти орфографічні помилки. Записати правильно.

1. Штукатурка призначається для підготовки поверхонь під фарбування або облецювання.
2. По закінченню професійно-технічного училища ви зможете

Тема для розмови

Прочитайте текст. Поясніть орфограми у виділених словах.

*Мовознавець Олекса Синявський говорив своїм учням, що працювати над своїм словником, тобто над тим, щоб доречно й **якнайкраще** вжити слово, треба значно більше, ніж ми це робимо. Така праця збагачує лексику, «витончує її і зменшує лексичну однобокість, хибні нахили залюблятися в одних словах (чи з певними наростками) і обминати інші. Багатющі на словотвір засоби української мови, зокрема **наростки** й **приростки** повинні стати слухняним і гнучким знаряддям у руках тих, хто слово має за **знаряддя** своєї діяльності». Прокоментуйте слова вченого.*

Урок 6. Наголос. Основні правила наголошування слів. Варіантне наголошування слів. Словорозрізнявальний, форморозрізнявальний і діалектний наголоси

Експрес-тести

1. Неправильно наголошене слово в рядку:

- А) газомЕтр;
- Б) одИнадцять;
- В) квартАл;
- Г) звукОпис

А	Б	В	Г

2. Наголос виконує смислорозрізнявальну функцію у всіх словах, ОКРІМ:

- А) атлас;
- Б) орган;
- В) плачу;

Г) алфавіт

А	Б	В	Г

1. Наголос падає на перший склад у слові:

А) курятина;

Б) старий;

В) дочка;

Г) літопис

А	Б	В	Г

Комунікативна розминка

Прочитайте вірш правильно наголошуючи слова

Якось було наша Ольга
Захотіла взяти фОльгу,
Нею дрОва обкрутити
Й жалюзІ з цього зробити.
Як полізла на драбИну -
Прихопило в неї спИну
В ніздрях Олю закрутило,
Навіть кИшку прихопило.

Тут фартУх вона знімає
І свою дочкУ гукає.
Разом з дОньюкою вони
Вмить до лікаря пішли.
ФлюорогрАфію зробили
Й багато ліків накупили.
Сказали їй відпочивати
Й чорнОслив зранку уживати.
Цей вИпадок можливо й казка.
Але для кожного підказка:
Як слово нам наголосити
І двісті балів заробити

Письмова розминка

Акцентуаційний практикум

Запишіть слова, поставте в них наголос. За потреби скористайтеся словником наголосів

I варіант. Бородавка, добуток, довідник, камбала, каталог, коліно, мережа, обух, окіст, пагінець, петелька, показник, псевдонім, слина, спина, течія

II варіант. Атиповий, Безрозмірний, безстроковий, видихальний, виливаний, вітрозапильний, вуглеводний, міжреберний, мізерний, найважливіший, одноплемінний, підсліпуватий, позачасовий, протизапальний, ріпчастий, печінковий, приладовий

Виписати з поданого тексту слова у 3 колонки таблиці. Правильність, якщо треба, перевірити за словником.

Любов до рідної мови, любов до рідної Батьківщини – невіддільні поняття. Вони споконвіку живуть у людських серцях і притаманні тим, хто шанує історію й культуру власного народу. Дійсно, не було жодного видатного письменника, який би не висловив любові до рідної мови, а також своєї тривоги за її долю. Дійсно, не було жодного поета, який би не покладав на рідну мову найсвітліших надій. Так склалося тому, що кожен митець бачив долю свого народу в майбутньому невідривною від долі української мови.

Слова з наголосом на першому складі	Слова з наголосом на другому складі	Слова з наголосом на третьому складі

Дослідження-розпізнавання

Прочитайте подані пари слів. З'ясуйте, чи змінюється лексичне значення слів від зміни наголосу.

Помилки – помилки, руки – руки, озера – озера.

Доведіть, що в наведених парах слів наголос виконує формо розрізнявальну функцію.

З поданими парами слів складіть словосполучення або речення.

Тема для розмови

Складіть диктант зі слів, норми наголосу в яких часто порушують у вашому середовищі.

Урок 7. Лексичне значення слова. Лексична помилка. Слово і контекст

Експрес-тести

1. Помилку допущено в рядку:

- А) як на світ народився;
- Б) народитися в сорочці;
- В) бути на восьмому небі;
- Г) не чути землі під собою .

А	Б	В	Г

2. Помилку допущено в рядку:

- А) ухвалити рішення;
- Б) запобігти помилці;
- В) здійснити контроль;
- Г) відвідати міроприємство.

А	Б	В	Г

3. Помилку допущено в рядку:

- А) не чути зауважень;
- Б) перевіряти паспорти;
- В) дані не співпадають;
- Г) прочитайте інструкцію.

А	Б	В	Г

Комунікативна розминка

Гра «Поясни слово». Робота в парах. Один учень описує слово за особливостями і призначенням, інший його відгадує, і навпаки.

Ліхтарик, ковдра, суперечка, немовля, посмішка, світанок.

Письмова розминка

Дослідження-порівняння

Доберіть до поданих словосполучень антоніми, складіть шість речень. Визначте пряме й переносне значення слова чистий.

Чисте небо, чиста білизна, чисте сумління, чистий погляд, чиста сторінка, чисте повітря, чиста вода, чиста сльоза, чисті руки.

З поданими словами складіть і запишіть словосполучення так, щоб вони виступали в прямому й переносному значеннях.

Корінь, срібло, шлях, воїн, зелений, підняти, стріляти, вікно.

Тема для розмови

Напишіть вільне есе на тему «Люди, будьте взаємно красивими!»

Урок 8. Слововживання: вибір слова, лексична сполучуваність

Експрес-тести

1. Укажіть, у якому рядку знаходиться слово, що не є синонімом до «говорити»:

- А) ректи, видавлювати, спалахувати;
- Б) казати, подейкувати, цідити;
- В) промовляти, рубати, цвенькати;
- Г) мовити, лопотати, шипіти.

А	Б	В	Г

2. Укажіть, у якому рядку подані не пароніми:

- А) замок – замок;
- Б) ґрунтовий – ґрунтовний;
- В) дружний – дружній;
- Г) ефективний – ефектний.

А	Б	В	Г

3. У кожному рядку вилучи зайве слово.

- А) ненаситність, ненажерливість, пожерливість;
- Б) засмучувати, прикро вражати, завдавати болю;
- В) очник, очний лікар, окуліст;
- Г) повідомлення, сповіщення, втручання.

А	Б	В	Г

Комунікативна розминка

Поміркуйте, чи доречно вжито слово мешканці в реченні. Наприклад, мережа «Жителі» розрахована на кооперування мешканців певних будинків, вулиць та міст не просто заради спілкування, а й задля розв'язання житлово-комунальних проблем

Письмова розминка

Мовний інтенсив

Прочитайте слова й запишіть ті, значення яких вам незрозуміле. Для пояснення їхнього лексичного значення зверніться до тлумачного словника.

Якщо у вас немає друкованого видання, скористайтеся електронним варіантом (режим доступу sum.in.ua).

Бруківка, велелюддя, височіти, довкілля, затінок, зачайтися, картати, картатий, небокрай, реготун.

Дослідження-увідповіднення

Увідповідніть слова лівого та правого стовпців, утворивши словосполучення. Що треба брати до уваги, аби не порушувати лексичної сполучуваності слів?

Варіант I

1. стадо	А. оленів
2. череда	Б. кіз
3. табун	В. слонів
4. отара	Г. риб
	Д. корів

Варіант 2

1. гірський	А. берег
2. гірничий	Б. колектив
3. гірницький	В. водоспад
4. гористий	Г. лебідь
	Д. комбінат

Варіант III

1. лікарська	А. установа
2. лікарська	Б. хвороба
3. лікувальна	В. допомога
4. лікарняна	Г. процедура
	Д. рослина

2. Неправильно утворено пару слів у рядку :

- А) фундатор - засновник;
- Б) прогрес - поступ;
- В) менеджмент - торгівля;
- Г) дистанція - відстань.

А	Б	В	Г

3. Прикметник *поземний* є синонімом до іншомовного слова:

- А) перпендикулярний;
- Б) паралельний;
- В) вертикальний;
- Г) горизонтальний.

А	Б	В	Г

Комунікативна розминка

Гра «Свої не гірші за морян»

По черзі кожен називає слово іншомовного походження, інші мають знайти українські відповідники. Наприклад: абзац – відступ, аванс – завдаток, аналогія – подібність.

Письмова розминка

Виписати власне українські слова. До виділених слів дібрати синоніми.

Багаття, фарватер, гай, держава, сузір'я, боксер, баскетбол, прізвище, передбачати, вариво, вермішель, **чарівний**, мрія, інтуїція, вибалок, кафе, голота, реверанс, відродження, смуга, рюкзак, зачарований, нездара, дуель, малесенький, **кремезний**, леді.

Робота зі словником

Користуючись словником іншомовних слів, з'ясувати походження і лексичне значення поданих слів.

Урок 10. Лексичні і фразеологічні синоніми, антоніми. Слова-пароніми

Експрес-тести

1. Укажіть рядок із стилістично маркованими синонімами:

- А) працювати, трудитися, гнути спину;
- Б) мужній, сміливий, безстрашний;
- В) ректи, глаголити, базікати, балакати;
- Г) сміятися, веселитися, хіхикати.

А	Б	В	Г

2. Антоніми подано в рядку:

- А) помисливий - легковажний;
- Б) схарапуджений - бадьорий;
- В) опецькуватий - лагідний;
- Г) знавіснілий - спокійний.

А	Б	В	Г

3. Контекстуальним антонімом до слова *небо* може бути:

- А) гора;
- Б) море;
- В) хмара;
- Г) земля.

А	Б	В	Г

Комунікативна розминка

Цицерон сказав: «Є три невігластва: не знати нічого, знати погано те, що знають усі, і знати не те, що було би знати».

Чи погоджуєтеся ви з думкою давнього філософа і ритора? Доберіть синоніми до слова «погано» і до його антоніма. Утворіть із цими словами словосполучення, які стосувалися б вашого навчання в училищі.

Письмова розминка

Доберіть синоніми до виділених слів у словосполученнях.

Безмежне поле (безкрає, неозоре, безмірне, неоглядне, неосяжне, несходиме), *не глибока* річка (мілка, мілководна, пливка), *видніється* на горизонті (бовваніє, красується, вимальовується, маячить, проступає, мріє), *сміливість* у бою (відвага, мужність, хоробрість, відчайдушність, зухвалість), *збагнути* прочитане (зрозуміти, розібратися, тямити), *багатобарвна* вишивка (різнобарвна, багатоколірна, квітчаста, барвіста, кольориста, розмаїта), *мрійливий* настрій (романтичний, емоційно-піднесений, незвичайний, таємничий), *наполегливий* характер (настійливий, настирливий, завзятий, упертий), *доводити* власну думку (доказувати, обґрунтовувати, мотивувати)

Утворіть антоніми від запропонованих слів за допомогою префіксів без-, не-

Вітряна погода, грамотна людина, діяльне життя, димне повітря, зоряна ніч, людна вулиця, росяний ранок, сердечне ставлення, сніжна зима, хмарне небо, акуратна дівчина, ввічливе запитання, балакуча сестра, велике місто, вдалий виступ, відомий факт, голосна розмова, смачна страва, чесана розповідь.

Урок 11. Утвердження лексичної норми в словниках української мови

Експрес-тести

1. Лексичну норму дотримано у варіанті:

- А) мілкі гроші;
- Б) подальша доля;
- В) перевернути сторінку;
- Г) живописна галявина

А	Б	В	Г

2 Лексичну помилку допущено у варіанті

- А) освідчені люди;
- Б) сусідський собака;
- В) відмінювати іменники;
- Г) здійснювати перевірку

А	Б	В	Г

3. Потрібно відредагувати речення:

- А) Проведено навчання населення дій в умовах воєнного часу.
- Б) Громадянські права – основа конституційно-правового статусу громадянина держави.
- В) До споживчого кошика входять найбільш необхідні товари.
- Г) На протязі дня дощ лив як з відра.

А	Б	В	Г

Комунікативна розминка

Прокоментуйте особливості слововживання слів

нездужати – не здужати, неславити – не славити, непокоїтися – не покоїтися

Письмова розминка

Зредагуйте подані речення. Вкажіть варіант, де редагування не потрібне.

Лексика української мови формувалася на протязі (протягом) довгого історичного розвитку. Мова являється (є) неоцінним скарбом народу (народу). У становленні мовних літературних норм головну роль зіграла (відіграла) художня література. Мова існує в усній і письмовій (писемній) формах. Мова наша живе не дивлячись (незважаючи) на заборони і переслідування на протязі (протягом) століть. Творцем літературної мови стає культурна особистість.

Колективне дослідження – співставлення

Норма	Калька
постачальник	виписка з протоколу
навчальний	підписуватися на газети
наступний	приймати до уваги
відноситися	приймати міри
брати участь	добре відношення
численний	на протязі тижня
нечисленний	трьохденний
витяг із протоколу	поставщик
передплачувати	учбовий
брати до уваги	слідуючий
вживати заходи	ставитися
добре ставлення	приймати участь

протягом, упродовж тижня	багаточисельний
триденний	співпадати
зіставляти	співставляти
збігатися	міроприємство
захід	малочисельний

Суржик	Норма
вечоринка	наступний
прачечна	останній
домогосподарка	образитися
весною	серветка
поставщик	їдальня
двохповерховий	перукарня
манікюрщик	смітник
парик	вечірка
красити	пральня
прічоска	домогосподиня
кісточка	навесні
розчоска	постачальник
мусорник	двоповерховий
парикмахерська	манікюрник
столова	перука
салфетки	фарбувати
обідитися	зачіска
последній	пензель
слідуючий	гребінь

- В) верхівка, вершина;
Г) чесний, правдивий.

А	Б	В	Г

3. Правильним є тлумачення фразеологізму *сім п'ятниць на тиждень*:

- А) часта й легка зміна своїх рішень;
Б) можливість вибору різноманітних варіантів;
В) безпорадність у будь – яких справах;
Г) сварливість, занадто прискіпливе ставлення до чогось .

А	Б	В	Г

Комунікативна розминка

Гостинчик від зайця. Чи приносили вам такий гостинчик? Хто приносив чи передавав? А буває гостинчик від ведмедя, лисиці? Чи смачний такий гостинець? Пригадайте приклади фразеологізмів, які ви знаєте або вживаєте у своєму мовленні.

Письмова розминка

Уважно прочитати запропоновані фразеологізми. Пояснити їх значення, за необхідністю звертаючись до словника. Виписати спеціальні професійні фразеологізми. Позначити сферу їх використання.

Зняти касу, прикинути баланс, ходити в море, скинути інформацію, розкрутити пісню, запросити варягів, жовта преса, культ особи, кріпосне право, дружній череді вовк не страшний, грати першу скрипку, дати задній хід, два чоботи пара, знімати стружку, канали грошового обігу, рух цін, стрибки цін, між молотом і ковадлом.

Подані фразеологізми згрупувати в синонімічні ряди.

Завдання для I варіанту	1. Кури не клюють. 2. Хоч трава не росте. 3. Розкривати карти. 4. Хоч греблю гати. 5. Виводити на чисту воду. 6. Як піску морського. 7. Море по коліна. 8. Зривати маску. 9. Як з гуски вода.
Завдання для II в.	1. Тягти жили. 2. Аж дим іде. 3. Байдики бити. 4. Небу жарко буде. 5. Вижимати соки. 6. На повну котушку. 7. Оббирати як сидорову козу. 8. Гав ловити. 9. Сидіти склавши руки.
Завдання для III в.	1. Діймати до серця. 2. Бути в бувальцях. 3. Ніколи і вгору глянути. 4. Пройти крізь вогонь і воду. 5. Бути на возі і під возом. 6. Крутитися як муха в окропі. 7. Допікати до живих печінок. 8. Товктися як Марко в пеклі. 9. Зачіпати за болюче місце.

Доберіть антоніми до фразеологізмів. Поясніть їх.

Голова на плечах, важкий на руку, хоч греблю гати, лясати точити, втелющити в голову, язик без кісток, від горшка два вершка.

Тема для розмови

Чимало прислів'їв використовували як побажання – благословіння на працю: Нехай день святиться! Дай, Боже, час і пору добру! Дай, Боже, на прожиток! Яка причина таких побажань? Які вам відомі побажання – благословіння на працю?

Розкрийте в письмовій формі зміст приказки «Задер носа, що й кочергою не достанеш».

3. Усний виступ з метою висвітлення певної інформації та впливу на розум, почуття і волю слухачів – це:

- А) промова;
- Б) діалог;
- В) текст;
- Г) дискусія.

А	Б	В	Г

Комунікативна розминка

Прочитати. Прокоментувати зміст кожного з речень.

Красномовство є мистецтво керувати умами. Промови достойної людини завжди спрямовані до вищого блага. (Платон.) Нічим не можна завдати більшої шкоди, ніж промовляючи брехливо. Саме так, якщо ті люди, в яких державна діяльність полягає у промовах, не казатимуть правди, тоді хіба можна надійно керувати державою? (Демосфен.) Філософія розпізнає добродійності, корисні з точки зору моральної й громадянської, красномовство створює їм славу. (С. Шамфор.)

Письмова розминка

Відновіть вислови відомих ораторів і запишіть їх, обґрунтуйте розстановку розділових знаків. Поясніть зміст висловлювань.

1. Оратор, на, й, на, не, лише, слова, а, багатий, думки (Цицерон). 2. Оратор, людиною, у, і, справах, бути, повинен, справедливою, справедливості, тямущою (Платон). 3. Саме, становить, пишна, надбання, яка, і, почуттям,

Тема для розмови

Подискутуйте з теми «Чи кожна людина може стати оратором?». Підсумовуючи все сказане на уроці, складіть сенкан до слова оратор.

Урок 14. Мовленнєва ситуація. Елементи мовленнєвої ситуації (мовець/адресант), слухач/слухачі, (адресат/аудиторія), предмет мовлення, умови успішного спілкування

Експрес-тести

1. Термін «риторика» походить від давньогрецького слова:

- А) мистецтво;
- Б) аудиторія;
- В) оратор;
- Г) теорія.

А	Б	В	Г

2. Мовленнєва ситуація – це:

- А) вплив на аудиторію з урахуванням її особливостей;
- Б) збіг обставин, що спонукають до мовлення;
- В) спосіб переконання своїх друзів та колег;
- Г) публічний виступ, вишуканість і витонченість вираження думок.

А	Б	В	Г

3. Елементами мовленнєвої ситуації є всі, ОКРІМ:

- А) адресант;
- Б) предмет мовлення;

- В) умови успішного спілкування;
Г) ступінь знайомства з аудиторією.

А	Б	В	Г

Комунікативна розминка

Уявіть, що ви перебуваєте в незнайомому місті й шукаєте потрібну вулицю. З якими словами ви звернетесь до перехожого, який поспішає? Що скажете на прощання?

Письмова розминка

Попрацюйте в парах. Прочитайте фрагменти з виступу фінансиста і мецената Джорджа Сороса на Всесвітньому економічному форумі в Давосі 2018 року. Чи можна віднести такий вид спілкування до публічного? Відповідь аргументуйте.

Аудиторія соціальної мережі Facebook за перші 8,5 років її існування зросла до 1 млрд осіб, а за наступні чотири роки збільшилася ще вдвічі. За таких темпів менш ніж за три роки Facebook перетворить на своїх користувачів усе населення земної кулі. Так само, як Facebook, на свободу людей зазіхає і Google, створюючи на цю свободу монополію. 35 Інтернет-монополії нахабно вбудовують у свої послуги залежність і користуються цим. Така безвідповідальність корпорацій надзвичайно шкодить, особливо молоді. Давно не секрет, що між інтернет-платформами й азартними іграми існує виразна подібність. Увага людей все більшою мірою концентрується в руках декількох компаній, які впливають на думки й поведінку людей без їхнього відома, чим можуть створити умови для підриву демократії. Діяльність корпорацій Google та Facebook потребують вдумливого регулювання.

Поясніть: що промовець визначає найперше: мету чи тему виступу? Чому?

Сформулюйте мету й тему тексту виступу.

Уявіть, що ви слухаєте промову Д. Сороса в залі. Якою мірою ви погоджуєтесь зі змістом висловлення?

Урок 15-16. Особистість мовця (чарівність, артистизм, упевненість у собі, щирість, обізнаність, об'єктивність, доброзичливість). Риси гарного співрозмовника. Вимоги до мовлення оратора. Комунікативний стан мовця

Експрес-тести

1. Викликає в аудиторії довіру й серйозне сприйняття така особливість мовця:

- А) чарівність;
- Б) доброзичливість;
- В) обізнаність;
- Г) об'єктивність.

А	Б	В	Г

2. До попередньої підготовки тексту до виступу належать усі елементи, ОКРІМ:

- А) виступ перед аудиторією;
- Б) формулювання мети;
- В) збирання матеріалу;
- Г) репетиція.

А	Б	В	Г

3. Риторика як мистецтво виникла:

- А) в Давньому Римі 1500 років тому;
- Б) в Стародавній Греції 2500 років тому;
- В) у Єгипті 1000 років тому;
- Г) у Китаї 2500 років тому.

А	Б	В	Г

Комунікативна розминка

Розгляньте світлину й виконайте завдання.

- А. Визначте, хто більш активний у розмові, а хто пасивний.
- Б. Прокоментуйте міміку, жести й позу кожного учасника розмови.

Письмова розминка

Випишіть з кожного пункту плану по одному-два положення, що вам видаються найбільш важливими чи цікавими.

Зовнішній вигляд оратора

1. Оратор повинен добре виглядати, бути бездоганно, коректно одягненим. Психологи відмічають: чим темніший одяг, тим більшого авторитету він дає виступаючому. Скромність в одязі прикрашає оратора і створює оптимальні умови для сприйняття його промови.

2. Величезну роль відіграє вираз обличчя оратора. Обличчя виражає його думку й емоції, сприяє встановленню й підтримці контакту зі слухачами. Цицерон писав: «...головне — в обличчі. А на ньому вся міць — в очах. Адже рушійна сила виконання — душа, а образ душі — обличчя, а виразники ті — очі. Бо це єдина частина тіла, яка може передати все: відтінки і міни порухів душі. З закритими очима ніхто цього зробити не може. Тому дуже важливо уміння володіти очима. Очі наші то пильним (уважним) поглядом, то пом'якшеним, то різким, то веселим виражають порухи душі відповідно до тону промови».

3. Лектор повинен бути в достатній мірі освітлений.

4. Жести постійно супроводжують нашу промову, впливаючи на слухачів. Основні вимоги до жестів — їх природність. Слова передають інформацію, жести підсилюють промову, показують ставлення оратора до висловленої думки, виражають емоції. Жести пов'язані з промовою в часі і ситуативно. Слухачі приймають промову як єдине ціле. Тому необхідно слідкувати, щоб висловлювання, міміка, поза і жести співвідносились між собою за змістом.

Тема для розмови

Напишіть есе (до однієї сторінки) на тему «Прекрасна мить життя».

Урок 17-18. Аудиторія (слухач, слухачі). Види слухання. Цілі слухання. Моделювання аудиторії. Контакт з аудиторією. Прийоми налагодження контакту

Експрес-тести

1. Налагодженню міцного контакту з аудиторією сприяє:

- А) обізнаність;
- Б) доброзичливість;

- В) артистизм;
- Г) упевненість у собі.

А	Б	В	Г

2. Не має значення, який ... у вас від народження. Завдяки практиці ви зможете виробити такий ..., який відповідав би вашій фаховій майстерності та яскравій індивідуальності.

На місці пропуску треба вставити слово:

- А) вигляд;
- Б) голос;
- В) слух;
- Г) погляд.

А	Б	В	Г

3. Схематично формулу мовленнєвої діяльності можна зобразити так:

- А) хто – звідки – чому - за якої умови;
- Б) що - про кого - як довго – з якою метою;
- В) хто – кому – чому - про що – де – коли;
- Г) звідки – що – хто – коли – чому.

А	Б	В	Г

Комунікативна розминка

Прочитайте уривок із вірша Т. Шевченка. Поясніть думку поета.

Ну що б, здавалося, слова...
 Слова та голос — більш нічого.
 А серце б'ється — ожива,
 Як їх почує! Знать, од Бога
 І голос той, і ті слова
 Ідуть між люди!..

Письмова розминка

Зверніться до тлумачного словника і поясніть значення слів «чути» і «слухати». Складіть речення з цими словами.

Прочитайте текст. Визначте, хто може бути його адресатом, змодельуйте аудиторію.

На жаль, у нас дехто вважає, що культурне мовлення потрібне лише представникам таких професій, як учителі, журналісти, дипломати. Ця хибна думка породжує скептичне ставлення майбутніх «технарів» до мови. І тоді в їхньому мовленні звичними стають стилістичні помилки на зразок: «у місяці березні», «витрачання коштів за цільовим призначенням», «кількісне збільшення», «для здійснення перевірки», «мозолі на долонях рук», «відступати назад», «моя власна думка», «моє особисте враження», «температура повітря — плюс 5 градусів тепла». А в побутовому вжитку часто чуємо «кровать», «форточка», «ковьор», «полотенце», «тряпка», «убрано», «часи», «приймник» і тощо. Така мовна неохайність негативно позначається на чистоті мовлення, яка є свідченням і культури мислення, і культури поведінки (За Н. Бабич).

Тема для розмови

Чи згодні ви із народною мудрістю, що слово наполовину належить тому, хто говорить, і наполовину тому, хто слухає. Відповідь обґрунтуйте.

Урок 19-20. Текст як одиниця спілкування. Етапи підготовки тексту виступу. Види читання і записування тексту виступу. Естетика тексту

Експрес-тести

1. Група речень, розміщених у певній послідовності та пов'язаних одне з одним за змістом та за допомогою різних мовних засобів - це:

- А) складне синтаксичне ціле;
- Б) абзац;
- В) текст;
- Г) безсполучникове складне речення.

А	Б	В	Г

2. Тема виступу - це:

- А) основний шлях, завдяки якому через мовлення інформація доходить до слухача;
- Б) роз'яснення, тлумачення, інтерпретація подій та фактів;
- В) основна галузь роздумів оратора, у межах якої він добирає явища та факти, що розглядаються у виступі;
- Г) уміння оратора виступати без підготовки.

А	Б	В	Г

3. Лаконічність мовлення відбиває:

- А) словниковий запас оратора;
- Б) нормативність, літературність мовлення оратора;
- В) здатність оратора говорити стисло, залишаючись максимально зрозумілим;

Г) емоційність, натхненність і піднесеність мовлення.

А	Б	В	Г

Комунікативна розминка

Спробуйте дібрати аргументи для виступу з теми «Комп'ютерна залежність — згубна звичка молоді».

Письмова розминка

Робота з текстом

Прочитайте уривок з промови В. Фолкнера, визначте тему, мету й особливості цієї промови.

Чи згодні ви з автором? Які аргументи могли б навести на підтримку своєї думки?

У листопаді 1950 американському письменнику Вільяму Фолкнеру була присуджена Нобелівська премія. У зв'язку з цим він виголосив промову, у якій яскраво змалював високі завдання, які стоять перед молодими письменниками. Його промова має пряме відношення і до початківців-ораторів. «Я відкидаю думку про загибель людини. Легко говорити про те, що Людина безсмертна просто тому, що вона все витримає: коли віддзвонить і згасне останній передзвін дзвону долі із самотньої скелі, що безцільно зависла в червоній заграві на краю пітьми,— навіть тоді залишиться ще один звук: слабкий, але не знищений голос Людини. Я не визнаю цього. Я вірю, що людина не просто вистоїть, вона восторжествує. Вона безсмертна не тому, що ніколи не вичерпається голос людський, але тому, що за своїм характером, душею людина здатна на співчуття, жертви, непохитність. Обов'язок письменника, поета писати про це, допомогти людині вистояти,

3. Образність мовлення оратора – це:

А) ясність, точність, логічна переконливість публічного виступу;

Б) уміння говорити ясно, без ускладнень, надуманих образів і туманних зворотів;

В) наявність у виступі живих картин, які дають змогу не лише осмислювати почуте, а ніби сприймати його всіма почуттями - бачити, чути тощо;

Г) якість виступу, що відбиває здатність оратора розглядати конкретні факти і явища, давати їм чіткі наукові та політичні оцінки.

А	Б	В	Г

Комунікативна розминка

Виразно прочитайте уривок з вірша М. Луківа. Зверніть увагу на те, яку рису людської мудрості підкреслює автор. Чи згодні ви з ним?

Зло нічого не дає, крім зла.
Вмій прощати, як прощає мати.
За добро добром спіши воздати, –
Мудрість завше доброю була.
Витри піт солоний із чола
І трудись, забувши про утому,
Бо людина ціниться по тому,
Чи вона зробила, що могла.
Скільки сил у неї вистачало,
Щоб на світі більше щастя стало.

Письмова розминка

Робота з текстом

Оцініть мовленнєву ситуацію в тексті.

Закінчіть притчу, дописавши слова батька. Порівняйте свої варіанти з оригіналом.

Якою була тактика мовленнєвої поведінки зустрічних людей з батьком та сином? Чи ефективним було спілкування батька й сина з навколишніми?

Поясніть своє бачення.

Батько зі своїм сином і мулом у полуденну спеку подорожував по курних провулках міста. Батько сидів верхи на мулі, а син вів його за вуздечку.

– Бідний хлопчик, – сказав перехожий, – його маленькі ніжки ледь поспівають за мулом. Як ти можеш сидіти на мулі, коли бачиш, що хлопчисько зовсім вибився з сил?

Батько прийняв його слова близько до серця. Коли вони завернули за ріг, він зліз з мула й велів синові сісти на нього. Незабаром зустрівся їм інший чоловік. Гучним голосом він сказав:

– Як не соромно! Малий сидить верхи на мулі, як султан, а його бідний старий батько біжить слідом.

Хлопчик дуже засмутився від цих слів і попросив батька сісти на мула позаду нього.

– Люди добрі, бачили ви щось подібне? – заголосила жінка, що йшла їм назустріч. – Так мучити тварину! У бідного мула вже провисла спина, а старий і молодий ледарі сидять на ньому, начебто він диван, бідна істота!

Не кажучи ні слова, батько і син, осоромлені, злізли з мула. Щойно вони зробили кілька кроків, як зустрівся їм старий дід і почав насміхатися з них:

– Чого це ваш мул нічого не робить, не приносить ніякої користі й навіть не везе когось із вас на собі?

Батько сунув мулові повну пригорщу соломи і поклав руку на плече сина...

Оригінальна кінцівка.

– Що б ми не робили, – сказав він, – обов’язково знайдеться хтось, хто з нами буде не згодний. Я думаю, ми самі повинні вирішувати, що нам робити.

Тема для розмови

Узагальнюючи вивчене на уроці, підготуйте усне висловлювання з теми

3. Вкажіть, у якому рядку на місці пропущеної літери слід писати и:

- А) Р...туал, д...спетчер, інц...дент, ц...фра, в...кінг;
Б) Диверсант, д...ктор, б...льярд, Р...М, д...ригент;
В) Р...нг, конт...нент, експеримент, К...тай, б...ографія;
Г) Кред...т, гард...на, ц...ферблат, дж...гіт, метод...ка.

А	Б	В	Г

Комунікативна розминка

Прочитайте. Яку з висловлених думок ви поділяєте? Чому?

Науковці детально досліджують особливості створення іміджу представника (представниці) певної професії. До уваги беруть зовнішній вигляд, мовлення, манеру спілкування, особливості поведінки.

Та є ознака, однаково важлива для кожного працівника. Це орфографічна й пунктуаційна грамотність, об'єднана містким словом **правопис**. Де б ти не працював у майбутньому, маєш уміти грамотно написати заяву, лист, план роботи, звіт. У цих документах важливий не лише зміст, а й графічне оформлення.

Письмова розминка

Орфографічна робота

Уставте пропущені букви, доберіть перевірні слова.

Бага..тво, лю..ство, грома..ський, студен..ський, гіган..ський, тури..ський, пропаганди..ський, моло..ьба, про..ьба, лі..ба, кі..ті, дал..ч, вел..ч.

Вибірково-розподільна робота

Уставте з або с. Слова запишіть у дві колонки:

1) зі вставленою буквою з; 2) зі вставленою буквою с.

Подані слова пишуть за одним принципом чи різними?

Ро..пис, вро..сип, ..кат, ..цементувати, ро..чин, ..формувати, ..тискач, ..чепити,
ро..кис, ..прожогу, ..пад, бе..крилість, не..терпно, ..сох, ро..сунув, ..чавити,
..хов, ро..сіл, ..шити, не..проста, ро..тин, бе..платно.

Орфографічний практикум

Замість крапок поставте, де потрібно, пропущені букви. Поясніть правопис слів, з виділеними словами складіть речення.

Жит..я, облич..я, багат..я, **гіл..я**, жит..євий, гіл..ястий, суд..я, ріл..я, стат..я,
молод..ю, мит..ю, зран..я, спросон..я, л..яний, л..ю, тел...я, цуцен..я, порос..я.

Тема для розмови

Напишіть вільне або формальне есе з теми «Роль орфографічної грамотності в житті людини».

Урок 24. Ненаголошені *е, и* в корені слова

Експрес-тести

1. У всіх словах пропущено букву **е** в рядку:

- А) ч...р...вик, прав...дний, зел...нь, пов...рнути;
- Б) п...л...на, в...шневий, п...сати, кл...котати;
- В) ш...л...стіти, ш...рокий, кр...лавий, к...шеня;
- Г) бр...ніти, ч...рніло, гл...тати, кр...лавий.

А	Б	В	Г

2. Усі слова написані правильно в рядку:

- А) ожеледиця, президент, привілеї, притендент;
- Б) непримеренний, оцинкований, роздивлятися, технічний;
- В) галирея, аристократичний, дисертація, періг;
- Г) терплячий, зберегти, немилосердний.

А	Б	В	Г

3. У всіх словах пропущено букву **и** в рядку:

- А) опт...міст, кор...дор, зал...вати, зр...нати;
- Б) м...нулий, л...міш, майст...р, бер...гиня;
- В) дзв...ніти, тр...вати, дост...гати, с...р...да;
- Г) тр...мтіти, екстр...мальний, в...т...ран, ц...гейк.а

А	Б	В	Г

Комунікативна розминка

Поясніть слова Б. Олійника.

Закони літер – не разок намиста:

Одну хитнеш – і поміняєш суть...

Письмова розминка

Уставляючи пропущені літери, запишіть слова в дві колонки: з літерою е та літерою и.

Ст..блина, л..сиця, хв..лювання, віт..р, ч..рговий, зуп..нятися, д..вина, чов..н,
д..сяток, л..стопад, груд..нь, в..шневий, с..лянка, ч..рв'як, п..рій, ц..буля,
тиждень, м..тушня, к..рувати, д..таль, бр..ніти, кр..латий, п..репустка,
довгот..лесий, об..режний, стр..міти.

Слова, написання в яких е, и вам довелося перевіряти за орфографічним словником, підкресліть.

Пошукове редагування

Прочитати текст, знайти орфографічні помилки. Записати правильно.

1. Штукатурка презначається для підготовки поверхонь під фарбування або облецювання. 2. По закінчінню професійно-тихнічного училища ви зможете працювати на будьякій фірмі або започаткувати свій власний бізнес. 3. Нинішнє покоління залізничників продовжує літопис зветяг своїх попиредників.

Тема для розмови

Складіть сенкан зі словом ВОДА. Поясніть вивчені орфограми

Урок 25. Апостроф. Позначення м'якості приголосних

Експрес-тести

1. М'який знак НЕ пишеться в усіх словах рядка:

- А) нян...чити, Уман...щина, порт...ера;
- Б) мен...ший, міл...ярд, ойкан...ня;
- В) віс...сю, ін...ший, хатин...ці;
- Г) кин...мо, ріж...мо, скрин...ці.

А	Б	В	Г

2. Апостроф пишеться в усіх словах рядка:

- А) Лук...ян, духм...яний, м...ятний;
- Б) олів...є, гороб...ячий, суб...єкт;
- В) зв...язок, тьм...яний, в...юнкій;
- Г) грав...юра, кур...єр, пір...їна.

А	Б	В	Г

3. М'який знак пишеться в усіх словах рядка :

- А) кіл...кість, пот...мянілий, Уман...щина;

- Б) власниц...кий, нен...чин, боїш...ся;
 В) ідал...ня, батал...йон, Акс...онов;
 Г) рибал...ство, погод...ся, матін...чин.

А	Б	В	Г

Комунікативна розминка

Прочитайте один із принципів виховання відомого педагога ХХ ст. В. О. Сухомлинського. Чи актуальний цей принцип у наш час? На місці пропусків уставте, якщо треба, знак м'якшення. Поясніть орфограми.

Налаштувати найтон..шу струну в людській душі — людяніс..ть — це значить перш за все навчити мален..ку людину творити радіс..ть для іншої людини і відчувати у зв'язку з цим вищу людську радіс..ть (В.О. Сухомлинський).

Письмова розминка

Запишіть слова у три колонки: 1) з м'яким знаком; 2) з апострофом; 3) без м'якого знака й апострофа.

Кон...юктура, ательє, кур...йоз, ад...ютант, конс...ерж, інтерв...ю, деб...ют, к...ювет, гал...ма, кал...ка, панел..., філ...трат, б...ювет, іл...юзія, мад...яр, бракон...ер, п...едестал

Запишіть слова, уставляючи, де треба, знак м'якшення.

Кавказ..кий, юр..ма, абстракціоніст..с..кий, різ..бяр, арал..с..кий, камін..чик, ремін..чик, щіл..ний, емул..сія, мален..кий, електропаял..ник,

астрахан..ці, щонаймен..ший, нян..чити, економіч..ний, шахтар..с..кий,
емал..ований.

Тема для розмови

Напишіть формальне есе на тему «Моє бачення сучасного училища».

Урок 26. Чергування голосних і приголосних звуків. Зміни приголосних при збігові їх у процесі словотворення

Експрес-тести

1. Від поданих іменників утворіть прикметники за допомогою суфікса -ськ. Укажіть рядок, де не відбувається чергування приголосних у всіх словах:
А) Париж, Рига, Овруч, Кодак;

- Б) Іртиш, Ясси, Буг, Запоріжжя;
 В) Чорнухи, Гаага, калмик, Выборг;
 Г) Нью-Йорк, казах, Цюрих, Ла-Манш.

А	Б	В	Г

2. Знайдіть слово, у якому допущено помилку:

- А) збагатити;
 Б) застелати;
 В) причепити;
 Г) намагатися.

А	Б	В	Г

3. Знайдіть слово, у якому пропущено буквосполучення «-тс-«:

- А) неу..тво;
 Б) воя..тво;
 В) мисте..тво;
 Г) бага..тво.

А	Б	В	Г

Комунікативна розминка

Завжди дивись на речі зі світлої сторони, а якщо таких немає — натирай темні, поки не заблищать (*Китайське прислів'я*).

Поясніть як ви розумієте прислів'я.

Письмова розминка

Перепишіть, уставляючи пропущені букви відповідно до правил чергування приголосних.

1. Смуга — на сму..і, сму..ка. 2. Молоко — у моло..і, моло..ний. 3. Ріг — на ро..і, нарі..ний. 4. Сонце — соня..ний, соня..ник. 5. Рік — у ро..і, торі..ній. 5.

Пшениця — пшени..ний. 6. Ходити — хо..у. 7. Рука — ру..ний, двору..ник, нару..ники. 8. Омолодити — омоло..ений.

Змініть слова так, щоб у них відбулося чергування голосних, підкресліть приголосні, після яких вони знаходяться. Із трьома парами слів складіть речення.

Вечір, чекати, меншість, щока, шість, бджола, джміль, чоботи, творчість, схожість, шептати, свіжість, чіпляти.

Тема для розмови

Напишіть вільне або формальне есе на тему «Життя в гармонії з природою». Дослідіть, чи використали ви слова, у яких спостерігається чергування звуків. Підкресліть ці слова: однією рисою з чергуванням голосних звуків, двома рисками з чергуванням приголосних.

Урок 27. Спрощення приголосних

Експрес-тести

1. У якому рядку всі слова написані правильно:

- А) баластний, роз'їзний, студентський;
- Б) бризнути, кістлявий, щастливий;
- В) випускний, користний, вісник;
- Г) якісний, тижневий, хвастнути.

А	Б	В	Г

2. У якому рядку в усіх словах допущено помилку:

- А) брязнути, вискнути, контрастний;
- Б) пєсливий, областний, тиждєвик;
- В) хворостняк, щасливець, чесний;
- Г) блиснути, тріснути, форпостний.

А	Б	В	Г

3. У якому рядку в усіх словах відбулося спрощення приголосних:

- А) ненависний, пєстливий, хвастнути, свиснути, тижневий;
- Б) власний, безвиїзний, злісний, гігантський, кістлявий;
- В) тріснути, масний, хворостняк, вискнути, писнути;
- Г) серце, шелеснути, гуснути, цілісний, радісний.

А	Б	В	Г

Комунікативна розминка

Прочитайте п'ять мудрих порад, які знадобляться вам у житті:

1. Не будьте **зздрісними**, поважайте старших, будьте **чесними** з оточуючими й самими собою.
2. Прагніть, щоб кожен прожитий день був насичений **корисними** справами.
3. Вивчайте іноземні мови, освоюйте комп'ютерні технології, щодня пізнавайте щось нове. Пам'ятайте, що в ХХІ столітті цінується **якісна** освіта.
4. Робіть добрі справи **безкорисно**.
5. Не забувайте, що тільки ви є господарями свого життя. Зробіть його повноцінним і **радісним**.

Зверніть увагу на виділені слова.

Письмова розминка

*Впишіть слова у дві колонки: у першу – відбувається спрощення, у другу – не відбувається. **Вправа з ключем***

Пристрас/ний, контраст/ний, хвас/нути, кількіс/ний, у доблес/ному, зап'яс/ний, знавіс/нілий, радіс/ний, у мас/ному.

Ключ. Підкресліть у кожному слові другу букву – прочитаєте словосполучення.

Вставте, де треба, пропущені букви.

Шіс..надцять, гігант..ський, проїз..ний, пес..ливий, піс..ний.

Хвас..ливий, кількіс..ний, улес..ливий, компос..ний, студен..ський.

Перекладіть на українську мову.

Честный, костлявый, буреветник, выездной, комендантский, скоростной, устный, сердце, перекрёстный, контрастный, областной, шестьсот, шестнадцать, студенческий, туристический, собственный, счастливый, солнце.

Тема для розмови

Напишіть листівку другові з привітанням на День народження, використовуючи такі слова:

щас...ливий, радіс...ний, чес...ний, добросовіс...ний

Урок 28. Подвоєння літер

Експрес-тести

1. Подвоєння відбувається в усіх словах:
- А) годин..ик, без..смертя, жит..я. блакит..ю;
 - Б) письмен..ий, барок..о, ван..а, віл..а;
 - В) говорін..я, світан..я, ріл..я, насін..я;
 - Г) облич..я, збіж..я, Гол..андія, неказан..ий(дієпр.).

А	Б	В	Г
☐	☐	☐	☐

2. У формі родового відмінка множини НЕ подвоюються літери в обох іменниках усіх рядків, ОКРІМ:

- А) протиріччя, узбіччя
- Б) запитання, уміння
- В) обійстя, перехрестя
- Г) коливання, відкриття

А	Б	В	Г

3. У формі орудного відмінка буде відбуватися подвоєння літер в обох іменниках рядка:

- А) височінь, жовч;
- Б) матір, блакить;
- В) заповоч, віддаль;
- Г) мідь, пригорщ.

А	Б	В	Г

Комунікативна розминка

Навести п'ять прикладів народної мудрості зі словами, в яких відбувається подовження або подвоєння приголосних.

Письмова розминка

Дослідження-відновлення

Записати слова у дві колонки: у першу з подвоєнням букв, у другу – без подвоєння.

Мит..ю, огнен..ий, скажен..ий, височен..ий, антен..ий, тьян..ий, вроджен..ий, ден..ий, орлин..ий, узбіч..я, Хмельнич..ина, неждан..ий, адресован..ий, одно- змін..ий, вікон..ий, роз'єднан..ий, олов`ян..ий, нескінчен..ий, електрон..ий, дерев`ян..ий, умотивован..ість, без..ахисний, аграрно-сировин..ий, гіл..я, антропоген..ий, туман..ий.

Ключ. Підкресліть у кожному слові першу букву – прочитаєте вислів В.Сухомлинського

Вірніст..ю, повін..ю, осін..ю, величність..ю, якіст..ю, від..аллю, мит..ю, радіст..ю, з безліч..ю, доповід..ю, вартіст..ю, з точніт..ю, сіл..ю, заздріст..ю, у сміливість..і, плот..ю, за галуз..ю, смерт..ю, з розкіш..ю, віс..ю, велич..ю, шерст..ю, з розповід..ю, північ..ю, блакит..ю, зі зліст..ю, ненавист..ю, чверт..ю.

Ключ. Підкресліть у кожному слові третю букву — прочитаєте народну мудрість.

Переписати слова, замість крапок поставити пропущені букви. Пояснити їх правопис. Вказати, на межі яких частин слова відбувається подвоєння.

Бе..смертний, ро..кричатися, ро..бити, бе..збройний, ..писати, бе..платний, ..робити, ро..стелити, ..шити, ..казати, ро..казати, ..ховатися, бе..захисний, ро..пустити, ..фотографувати, розпитати, во..'єдна..я, щоде..ик, жи..я, страше..ий, ві..іл, завда..я, годи..ик, незрівня..ий, воло..я, розрі..я, ро..броїти, узлі..я, Запорі..я, туман..ий, обли..я, ві..аль, здорове..ий, підні..я.

Тема для розмови

Складіть речення (поезію, акровіри) з такими словами: осіння, проміння; павутиння, спросоння; навмання, роздоріжжя.

Урок 29. Правопис префіксів і суфіксів

Експрес-тести

1. Літеру *с* треба писати в усіх словах рядка:

- А) бе..коштовний, ..казати, ..керований;
- Б) ..формувати, пере..кочити, ..фотографувати;
- В) ..плетений, ..питати, ..шити;
- Г) ..фальшивити, бе..смертя, ..хвалити.

А	Б	В	Г

2. Літеру *з* треба писати на місці крапок у всіх словах рядка:

- А) ро..повісти, ..цементувати, ..пекти;
- Б) бе..сильний, ро..копати, бе..крилий;
- В) ..чорнілий, ..цілення, не..проста;
- Г) ро..кроїти, ..підлоба, бе..прав'я.

А	Б	В	Г

3. Літеру *е* треба писати на місці крапок у всіх словах рядка:

- А) пр..старий, пр..багато, пр..кінцевий;
- Б) пр..білений, пр..чудовий, пр..довгий;

- В) пр..великий, пр..непорочний, пр..стол;
Г) пр..велебний, пр..дорожній, пр..тихий.

А	Б	В	Г

Комунікативна розминка

Прочитайте текст. Простежте, як суфікси здрібності, нестливість в поєднанні з основами книжних слів надають об'єктові зображення гумористичних відтінків.

Лист синові

«Дорогий синочку Петрусику! Уже сьома днинка, як ти від нас ту-ту в табір відпочинку. Ми так хвилюємося, бо ж ти вперше без матусеньки й татусенька. Будь цяця, мий рученятка. А головне, не дружи з поганими, невихованими дітками – вони навчать тебе всяких дурниць. Будь здоровенький».

Прочитайте текст вдруге, замінюючи емоційно забарвлені слова словотворчими синонімами з нейтральним значенням. Що на вашу думку, за такої заміни втраять тексти?

Письмова розминка

Запишіть у дві колонки: 1- з префіксом пре-, 2- з префіксом при-
Пр...голубити, пр...в'язь, пр...паркування, пр...пічок, пр...сильний,
пр...тихий, пр...тихий, пр...малий, пр...азовський, пр...завзятий,
пр...кумедний, пр...завзятий, пр...кумедний, пр...палений, пр...крашений,
пр...дворний, ...поганий, ...кордонний, ...багатий, ...високий, ...старий,
...бережний, ...милий, ...крашувати, ...стол, ...здирство, ...глушити.

Перепишіть слова, уставивши на місці крапок літери.

а) з, с: ро..чищений, бе..притульний, ..фотографуватися, ..сунути, ..котити, не..ліченний, ..простувати, ..чистити, ..хилити, ..лишити, ..цідити, ..чесати, ро..куйовдити, чере..плічник, ..чавити, ро..сипаний;

б) е, и: руч..лка, запрети..ний, пр..зирство, жаб..ня, четв..ро, пр..велебний, горл..лка, вар..во, кош..чок, мар..во, пр..плетений, пр..землений, пр..чудовий, горщ..ковий, пр..ярок, Пр..дніпров'я, пр..гіркий, доч..чка, зар..во, вогн..ще, оздобл..ний, слон..ня, пр..подобний, пр..чесаний, пр..черствий.

Тема для розмови

Письмово обґрунтуйте відповідь на запитання «Чи потрібно вчитися заощаджувати?» (одна сторінка). Підкресліть у тексті вивчені орфограми (правотис префіксів і суфіксів).

Урок 30-31. Уживання великої літери. Написання прізвищ, імен, по батькові та географічних назв. Лапки у власних назвах

Експрес-тести

1. Укажіть рядок, у якому всі слова пишуться з великої літери:

- А) (С,с)пілка (П,п)исьменників (У,у)країни;
- Б) (К,к)онституційний (С,с)уд (У,у)країни;
- В) (Н,н)ародний (Д,д)епутат (У,у)країни;
- Г) (Л,л)іберально-(Д,д)емократична(П,п)артія (У,у)країни.

А	Б	В	Г

2. З великої літери треба писати лише перше слово у власній назві:

- А) (Ч,ч)умацький (Ш,ш)лях (сузір'я);
- Б) (А,а)андріївський (У,у)звіз;
- В) (Д,д)ержава (Б,б)ахрейн;
- Г) (Ш,ш)шевченківська (Е,е)поха.

А	Б	В	Г

3. Власну назву треба брати в лапки у всіх рядках, ОКРІМ:

- А) трагікомедія Мартин Боруля;
- Б) місто Острог;
- В) станція метро Дарниця;
- Г) страхова фірма Оранта.

А	Б	В	Г

Комунікативна розминка

Гра «Подорожуймо Україною»

Назвіть українські міста і села пов'язані з долею відомих людей

Письмова розминка

Доберіть до іменників, що означають загальні назви, іменники – власні назви.

Вулиці міста: _____

Клички тварин: _____

Імена друзів: _____

Відомі артисти, співаки: _____

Назви річок: _____

Моря: _____

Країни: _____

Назви цукерок: _____

Марки автомобілів: _____

Сузір'я, планети: _____

Прочитайте імена та імена по батькові, поясніть їх творення і написання. Визначте, кому з відомих людей вони належать, доберіть із довідки потрібні прізвища і запишіть.

Тарас Григорович, Олесь Терентійович, Ніна Митрофанівна, Софія Михайлівна, Лариса Петрівна, Дмитро Васильович, Панас Якович, Марія Костянтинівна, Марія Оксентіївна, Катерина Василівна, Михайло Сергійович, Михайло Михайлович, Андрій Самійлович

Довідка. Гончар, Матвієнко, Шевченко, Косач, Павличко, Ротару, Приймаченко, Заньковецька, Мирний, Білокур, Коцюбинський, Малишко, Грушевський.

Тема для розмови

Напишіть історію свого родоводу, вживаючи слова з опрацьованими орфограмами

Урок 32. Написання складних слів разом, окремо, з дефісом

Експрес-тести

1. Разом треба писати всі займенники рядка:

- А) аби/хто, де/котрий, будь/що, хто/небудь;
- Б) де/хто, чий/небудь, аби/кому, де/кому;
- В) де/якого, аби/кому, кому/сь, аби/чим;
- Г) що/небудь, де/який, будь/який, чого/небудь.

А	Б	В	Г

2. Усі прикладки пишуться через дефіс у рядку:

- А) учень/відмінник, риба/карась, ріка/Дніпро;
- Б) дівчина/українка, хлопець/киянин, Київ/місто;
- В) дуб/велетень, кіт/Мурко, куш/дикун;
- Г) песик/Жук, дівчинка/семиліток, академік/Вернадський.

А	Б	В	Г

3. Через дефіс треба писати всі слова рядка:

- А) давним/давно, навчально/виховний, стерео/звук;
- Б) аграрно/промисловий, сніжно/білий, екс/король;
- В) південно/східний, жовто/гарячий, сон/трава;
- Г) біло/зелений, макро/економіка, кіловат/година.

А	Б	В	Г

Комунікативна розминка

Вивчаємо новий правопис

Разом пишуться слова: **мінісукня, віцепрезидент, ексміністр, вебсайт**, а також слова з першим іншомовним компонентом, що визначає кількісний вияв чого-небудь: архі-, архи-, бліц-, гіпер-, екстра-, макро-, максі-, міді-, мікро-, міні-: **архіскладній, гіпермаркет, макроекономіка, мікрохвiлі, мультимільйонер, преміумклас, супермаркет, топменеджер, топмодель**.

Разом пишемо слова з першим іншомовним компонентом анти-, контр-, віце-, екс-, лейб-, обер-, штабс-, унтер-: **антивірус, контрудар, віцепрем'єр, віцеконсул, ексчемпіон, ексміністр, експрезидент**.

Пишемо окремо без дефіса - **пів хвилини, пів яблука, пів Києва**, але одним словом як цілісне поняття **півострів, півзахисник, півмісяць**.

Впроваджено зміни в окремих словах, зокрема, **священник (як письменник)**.

Слід писати разом складноскорочені слова (мішані та складові аббревіатури) й похідні від них: **адмінресурс, Міносвіти, профспілка, Святвечір**.

Слова щодо яких допускається правописна варіантність:

Слова іншомовного походження: Вергілій і Вергілій, Георг і Георг, Гуллівер і Ґуллівер: аудієнція і авдієнція, лауреат і лавреат, аудиторія і авдиторія.

Вживатимуться варіантні форми родового відмінка: **радісті й радости, любові й любóви, Білорúси й Білорúси**.

Письмова розминка

Записати прислівники у три стовпчики: а) які пишуться окремо; б) які пишуться через дефіс; в) які пишуть разом.

Над\мір, на\певне, в\продовж, на\біс, на\вскоси, в\голос, що\ дня, казна\де, на\захват, у\стократ, на\вкулачки, у\чотирьох, насам\перед, над\мір, з\гарячу, у\низ, у\ночі, стрім\голов.

Ключ. Підкресліть у кожному слові останню букву — прочитаєте першу частину прислів'я «...які люблять твоїх ворогів».

Від поданих словосполучень утворіть прикметники:

Мовний стиль, загальна освіта, народне господарство, лівий берег, східні слов'яни, важко хворіти, різко окреслити, хімічно зв'язати, глухий і німий, 20 років, біле молоко.

Тема для розмови

Проведіть лінгвістичне дослідження. Чому жовтогарячий пишеться разом, а сніжно-білий - через дефіс; всесвітньовідомий пишеться разом, а всесвітньо-історичний - через дефіс; вічнозелений пишеться разом, а вічно юний - окремо?

Урок 33. Написання слів іншомовного походження

Експрес-тести

1. Правильно написані всі слова в рядку :

- А) Кронштадт, Саласпілс, Теплодар, Кейп-таунт;
- Б) Йошкар-Ола, Новгород-Сіверський, Оклахома-Сіті;
- В) Великі сорочинці, Ростов на Дону Новомиргород;
- Г) Бузький Лиман, Індійський океан, Кемберленд, Ріо-де-Жанейро.

А	Б	В	Г

2. Знайдіть слово, у якому буква подвоюється:

- А) новел..а;
- Б) барок..о;
- В) брут..о;
- Г) профес..ор.

А	Б	В	Г

3. Знайдіть слово, у якому пишеться м'який знак:

- А) н..юанс;
- Б) іл..юзія;
- В) шампін..йон;
- Г) ад..ютант.

А	Б	В	Г

Комунікативна розминка

Гра «Свої не гірші заморян»

По черзі кожен називає слово іншомовного походження, інші мають знайти українські відповідники. Наприклад: абзац – відступ, аванс – завдаток, аналогія – подібність.

Письмова розминка

Запишіть подані слова, додавши замість крапок літеру. Поясніть написання.

Ан..отація, барок..о, біл..ь, ват.., глос..арій, депрес..ія, дес...ерт, Ел..ада, кан..онада, лас..о, ман..а, міс..ія, мус..., інтермец..о, мец..о-сопрано, кас..овий, мадон..а, бон..а, ван..а, ін...овація, ім...іграція.

Запишіть слова, поставте на місці крапок (де потрібно) апостроф або знак м'якшення. Поясніть правопис слів.

Ател..є, п..едестал, інтерв..ю, прем..ера, міл..ярд, ін..екція, він..етка, б..юджет, суб..єкт, об..єктивний, к..ювет, п..енсне, п..еса, кар..ера, біл..ярд, компан..йон, н..юанс, бар..ер, вар..єте, ар..ергард, к..юрі, дос..є, порт..ера, фаміл..ярний, кон..юнктура, кастан..ети, мад..яр, інтер..єр, пю..пітр, куп..юра.

П..ємонт, Ц..юрих, Женев..єва, М..юлл..єр, Барб..юс, Ал..яска, В...єтнам, Д..юма, Б..юкенен, Базел.., Суец.., Ак..яб, Рафаел.., Дел.. фи, Кордил..єри, П..яченца, Севіл..я, Рот..є, Руж..є, Іх..ямас.

Тема для розмови

Прочитайте і прокоментуйте відомого українського мовознавця С.Караванського. Коментар оформіть у формі вільного есе.

Занадто часте вживання іншомовних слів дехто вважає за ознаку освіченості. Досвід же і практика свідчать, що любов до «вчених» слів часом приховує брак освіти і незнання рідної мови. Годі заперечувати, що сучасна

культурна людина не може не вживати іншомовної лексики, а надто у сфері науки. Проте надмірне вживання іншомовних слів, а тим паче козирання цим вживанням, не прикрашає мови сучасників. Іншомовні слова треба вживати там, де необхідно, де без них не можна обійтися. Там, де є можливість вживати свою лексику, краще вживати свою.

Урок 34. Написання *не, ні* з різними частинами мови

Експрес-тести

1. Укажіть рядок, у якому всі слова з часткою *не* пишуться окремо:

- А) *не/доварити, не/добачати, не/прочитав, не/рівно*;
- Б) *не/воля, не/вдовзі, не/абищо, ще не/досліджений*;
- В) *не/стямившись, не/завершена робота, не/близький світ*;
- Г) *не/мій, зовсім не/боляче, не/зробивши, не/зоране вчасно поле*.

А	Б	В	Г

2. У якому рядку всі слова з частками пишуться разом:

- А) *ні/хто, де/який, аби/що, ні/котрий, ані/скільки*;
- Б) *ні/для/кого, ні/який, де/що, хтозна/що, аби/хто*;
- В) *ні/скільки, ні/з/чим, де/хто, будь/що, казна/що*;
- Г) *ні/чий, будь/який, ні/від/чого, казна/хто, будь/хто*.

А	Б	В	Г

3. Визначте речення, в якому не пишеться з усіма словами окремо:

А) Думками він був зараз далеко від Харитона – біля Тосі, і ще далі – в не/визначених обрисах свого майбутнього.

Б) Не/жаль за сном, не/час, не/можна спати.

В) Шаблій борсається, не/мов у петлі, сіє по стерні не/вимолоченими колосками.

Г) Заручилась вона з Яковом Поліщуком, а того не/гадано віддано у москалі.

А	Б	В	Г

Комунікативна розминка

Лінгвістична казка «Сила кохання»

У гордовиту частку Не закохався благородний лицар на ім'я Дієслово. Невеселим було це кохання. Він казав: «Кохаю», а вона: «Не кохаю!», він шепотів: «Вірю», а вона: «Не вірю».

Частка Не ніколи не підходила до Дієслова близько та завжди писалася від нього окремо. Однак лицар поводився настільки чемно та красиво, що Частка не витримала та якось сказала: «Я буду твоєю нареченою, якщо ти доведеш, що жити без мене не зможеш».

Зітхнув лицар, сумно подивився на свою кохану та вирушив у нелегку подорож до країни Словників. Коли ж повернувся до неї, вона роздратовано закричала: «Ненавиджу!».

І раптом завмерла – цього разу Дієслово залишилося поряд, і примхлива дівчина не в силі була його відпустити. Так він і довів, що іноді їм справді один без одного не жити.

Письмова розминка

Запишіть слова і словосполучення в три колонки залежно від того, як пишеться частина, що в дужках.

Тому(що), хто(небудь), як(най)більше, навіть(так), так(от), (що)літа, якось(то), хтозна(з)кого, хтозна(ким), аби(хто), наполог(таки), хтозна(як), а(вже)ж, яке(сь), тільки(но), прохоть(же), зніміть(бо), ось(такі).

*Запишіть **не** разом або окремо зі словами, проведіть взаємоперевірку й поясніть правопис.*

Не/нависть, не/боязкий, а хоробрий, не/гаразд, не/мічний, не/жить, не/абиякий, не/благодійний, не/видимість, не/вперше, не/впізнати, не/дозрілий, не/до/речі, не/ясний, а похмурий, не/любов, не/начебно, не/досягати, не/зайнятий справами, не/до/ладу, не/вимушений, не/абихто, не/мовби.

Тема для розмови

Напишіть вільне есе на тему «Народ скаже, як зав'яже», використовуючи зразки з творів усної народної творчості із частками не, ні.

Урок 35. Розрізнення прислівників і співзвучних сполук

Експрес-тести

1. Правильно написані усі прислівники в рядку:

- А) раз по раз, з боку на бік, тим часом, один одним;
- Б) більш менш, по-новому, по перше, вночі;
- В) ніколи, анітрохи, здалеку, хіба-що;
- Г) довго довго, все одно, невдовзі, з діда-прадіда.

	Б	В	Г

2. Указати серед поданих частин мови прислівник:

- А) перший;
- Б) по-друге;
- В) кремезний;
- Г) зимовий.

А	Б	В	Г

3. Через дефіс пишуться усі слова в рядку:

- А) по-козацьки, хтозна-як, час-від-часу;
- Б) хоч-не-хоч, будь-що-будь, видимо-невидимо;
- В) з боку-на-бік, з давніх-давен, у-трьох;
- Г) ніч-крізь-ніч, будь-коли, повік-віків.

А	Б	В	Г

Комунікативна розминка

Цицерон сказав: «Є три невігластва: не знати нічого, знати погано те, що знають усі, і знати не те, що було би знати».

Чи погоджуєтеся ви з думкою давнього філософа і ритора? Доберіть синоніми до слова «погано» і до його антоніма. Утворіть із цими словами словосполучення, які стосувалися б вашого навчання в училищі.

Письмова розминка

Записати подані сполучення слів, знімаючи риску. Аргументувати свій вибір.

Увести записані сполучення до складу простих речень, ускладнених відокремленими членами речення.

1. Вишивали в/двох — у/двох вазонах. 2. Одягається по/новому — ішов по/новому лінолеуму. 3. Приїхали в/день — у/день. 4. Вправи на/силу — на/силу йшов.

Лінгвістичне спостереження

Поясніть, як правильно писати слова з навскісною рисою.

1. На/дворі було так гарно: сонячно, тепло... (А. Тесленко). 2. Ціла громада жінок на/дворі, та ще й на вулиці чимало (Леся Українка). 3. Дім аргоського царя Агамемнона в Мікенах пишно завітчаний з/на/двору (Клітемнестра). 4. Верба товста, та в/середині пуста (Народне прислів'я). 5. За обідом Йосипа посадили в/середині, між старою й старим (Панас Мирний). 6. На/зустріч котились широкі, як море, степи (О. Гончар). 7. Нас запросили на/зустріч до прем'єр-міністра республіки (П. Козланюк). 8. Марта на/пам'ять витвердила «Плавай, плавай, лебедоньку» (Панас Мирний). 9. Прийми ж від робітників усього світу в подарунок на/ пам'ять ось цей золотий меч з написом (О. Довженко).

Тема для розмови

Подумайте, чому вживання прислівників не є частотним в офіційно-діловому й науковому стилях мовлення.

Складіть інструкцію користування праскою/пральною машиною/ноутбуком чи іншим технічним пристроєм, використовуючи прислівники

Урок 36. Морфологічна норма. Морфологічна помилка

Експрес-тести

1. Позначте рядок, у якому всі іменники у формі Р. в. множини мають нульове значення:
А) парта, миша, староста, круча;
Б) хиба, чаша, лопата, земля;
В) культура, мозаїка, галерея, стаття;
Г) перемога, лелека, особа, мрія.

А	Б	В	Г

2. Позначте рядок, у якому всі іменники у формі Р. в. однини мають закінчення -у (-ю):

- А) задум твор..., художнього гурт..., секція футбол..;
- Б) запашного бузк..., високого звук..., стовпчик барометр..;
- В) сучасного метрополітен..., хвилі Дінц..., берег Буг..;
- Г) наслідки землетрус..., сектор цирк..., історичного музе...

А	Б	В	Г

3. Позначте рядок, у якому всі іменники належать до спільного роду:

- А) гайдамака, добряга, незграба, базіка;
- Б) бездара, молодчина, нероба, капризуха;
- В) неотеса, сіромаха, непосида, босячня;
- Г) роботяга, задирака, жирафа, сирота.

А	Б	В	Г

Комунікативна розминка

Освіта - це вид гігієни. Письмо з помилками - то як невимиті руки чи зуби (Василь Стус).

Чи погоджуєтесь ви з думкою В. Стуса? Свою відповідь обґрунтуйте.

Письмова розминка

Спишіть, поставте слова в дужках у потрібній формі, складіть чотири речення.

Відчувати на (кожний крок); подарунок для (рідна мати); пишатися (його ім'я); пролітати над (чужа земля); стомитися від (осінній переліт); зупинитися біля (сама межа); домовитися із (знайомий гончар); тримати в (тепла долонька); скрикнути від (гострий біль); прибило (морська хвиля).

Дидактична гра «Слідами власних помилок»

Знайдіть і виправте морфологічні помилки.

Розмовляю з Андрійом Петровичом. Повідомте Марії Васильовній. Після доща роса заблищала під проміннями сонця. Без цукра і сиропу печиво не буде смачним. Своєю радістю поділись із друзями. Допоможіть нам, Надіє Андріївна. Прийшов лист від Ткачук Олега Йосиповича.

Тема для розмови

Складіть і запишіть висловлювання на тему «Чи варто дотримуватись мовних норм?».

Урок 37. Іменник. Рід іменника. Паралельні родові форми іменника

Експрес-тести

1. До спільного роду належать усі іменники рядка:

- А) волоцюга, пілот, хлопчисько, вітрюга;
- Б) дідище, нерівня, фламінго, заброда;
- В) президент, неотеса, нехлюя, потвора;
- Г) нездара, недоторка, капризуля, непосида.

А	Б	В	Г

2. До жіночого роду належать усі іменники рядка:

- А) жовч, нежить, розкіш, ГЕС;
- Б) біль, шимпанзе, діагональ, вуаль.
- В) Марі, адреса, гуаш, сповідь;
- Г) мадемуазель, фрау, кашне, газель.

А	Б	В	Г

3. Усі іменники належать до чоловічого роду в рядку:

- А алібі, Баку, какаду, сопрано;
- Б буржуа, фламінго, тореро, Огайо (штат);
- В какао, депо, кенгуру, аташе;
- Г поні, резюме, Огайо (річка), рагу.

А	Б	В	Г

Комунікативна розминка

Прочитайте й поясніть суть афоризму.

Грамати́ка – це як особиста гігієна. Ви можете не дбати про неї, але не дивуйтесь, якщо люди зроблять про вас відповідні висновки

(З порталу «Мова – ДНК нації»)

Письмова розминка

Визначити рід поданих іменників, записати їх у відповідні колонки таблиці.

Біль, бандероль, бухгалтер, вуаль, сирота, море, УТ, поле, ледащо, бязь, скрижаль, кашпо, бюро, інженер, фланель, рояль, Псалтир, невдаха, завдання, Калахарі, крісло-гойдалка, Онтаріо, диван-ліжка, плече, оазис, крем-сода, жираф, купіль, жаднюга, ярмарок, собака, дроз, фальш, прізвище, лівша, забіяка, таксі, збіжжя, професор.

Іменники чоловічого роду	Іменники жіночого роду	Іменники спільного роду	Іменники середнього роду

Прочитати подані словосполучення, знайти помилки, записати відредаговані варіанти, пояснити суть помилок.

Цікава бридж, сильна біль, один барель, далекий Керч, золотий емаль, гірка полин, зіркова розсип, чудова багата ярмарка, смачний крем-сода, далеко АЕС, весняний виставка гри.

Тема для розмови

Напишіть есе «Як віднайти свою путь»

Урок 38-39. Число іменника. Іменники, що мають лише форму однини або множини

Експрес-тести

1. У якому рядку всі іменники мають форму тільки множини?

- А) Лінощі, веселощі, мудрощі, заздрощі, жнива;
- Б) думки, сестри, сім'ї, розмови, двері;
- В) Альпи, вулиці, байки, бурі, гори;
- Г) вишні, лелеки, долоні, пісні, Суми.

А	Б	В	Г

2. Вкажіть, у якому рядку не всі іменники мають форми і однини , і множини:

- А) гори, річки, ходіння, Харків, озера;
- Б) дитина, гірка, комаха, будинок, слово;
- В) книга, читач, пісня, вірш, викладач;
- Г) край, район, серце, козак, гребля.

А	Б	В	Г

3. Лише форму однини мають обидва іменники рядка:

- А) комашня, чапля;
- Б) молодь, нація;
- В) журба, сумнів;
- Г) сметана, вапно.

А	Б	В	Г

Комунікативна розминка

Зберіть до купи прислів'я. Якою темою вони об'єднані?

Літо дає коріння	а жовтень — капустою
Вересень пахне яблуками	та листопад його перехолодить
Жовтень хоч і холодний	ближче до печі підбирайся
В жовтні з сонцем розпрощайся	а осінь — насіння

Письмова розминка

Вибірковий диктант

Записати іменники у дві колонки: 1) ті, що вживаються тільки у формі однини; 2) ті, що вживаються лише в множині.

Радощі, врода, пестощі, Київ, пахощі, Дніпро, Карпати, ножиці, ворота, хід, сміливість, граблі, чорнило, окуляри, білило, коноплі, гіпс, мед, сходи, сани, сіни, ясла, малювання.

Прочитайте пари слів, поставте наголос, визначте число іменників. Складіть з двома парами слів речення.

Вода – води, Сіль - солі, хліб - хліба, крупа – крупи, пісок - піски.

Пояснювальний диктант

Визначте та запишіть, ті іменники від яких можна утворити форму множини, а від яких ні. Поясніть чому.

Машина, болото, книга, вапно, сало, поле, вікно, озеро, краса, гордість, доброта, закон, сміливість, жіноцтво, колосся, гарбузиння, автобус, гайвороння, милосердя, читання, гнів, яблуко, толерантність, океан, вітер, Дунай, братство.

Тема для розмови

Розкажіть про походження назви вашого міста або села. Які важливі історичні події відбувалися на вашій батьківщині? Хто з ваших земляків уславив свій рідний край? Запишіть всі іменники, які використали у виступі та визначте їх відмінокта число.

Урок 40. Складні випадки відмінювання іменників І і II відміни

Експрес-тести

1. Помилку допущено в слові:

- А) кручою;
- Б) шахтарем;
- В) вишнею;
- Г) мрякою.

А	Б	В	Г

2. Закінчення *-ою* у формі орудного відмінка однини мають усі іменники в рядку:

- А) ваза, речовина, кислота;
- Б) тиша, свобода, глибина;
- В) калина, малеча, посада;
- Г) мелодія, береза, справа.

А	Б	В	Г

3. Закінчення *-ею* у формі орудного відмінка однини мають усі іменники в рядку:

- А) стаття, мама, земля;
- Б) круча, каша, площа;
- В) надія, воля, миля;
- Г) доня, дочка, доля.

А	Б	В	Г

Комунікативна розминка

Якщо ви маєте яблуко і я маю яблуко, то якщо ми обміняємося яблуком, то в кожного залишиться по одному яблуку. А якщо ви маєте ідею і я маю ідею, то, обмінявшись **ідеєю**, кожен матиме дві ідеї (Б. Шоу).

Визначте рід, відміну й відмінок виділеного іменника.

Пригадайте правило, за яким пишеться виділене слово. Наведіть власні приклади.

Письмова розминка

Мовознавча гра «Редактор»

Знайдіть у кожній із поданих груп слово, що має неправильне відмінкове закінчення. Назвіть ознаки, за якими об'єднано слова у кожному рядку.

1. Книжкою, яблунею, трояндою, надією, кашою.
2. Атому, водню, азоту, льоду, меду.
3. Грошей, людей, дверей, граблей, сіней.
4. Галченяти. гусяти, курчати, дитяти, тигреняти.
5. Віталію, місяцю, ясеню, Грицю, орлю.

Виправте закінчення неправильно записаних слів, складіть з ними речення.

Запишіть слова. Виділіть основи їх і вкажіть, до якої групи вони належать. Провідмініайте за відмінками по одному з іменників кожної групи.

Воля, круча, староста, сирота, перемога, груша, Микола, межа, сестра, надія, риба, мрія, іржа, праця, зоря, вишня, зміна, тиша, сажа, історія, сім'я, стаття, собака, каланча, Польща.

Тема для розмови

Підготуйте коротку розповідь про власні мандри по рідній землі. Доведіть, що мандрівки рідним краєм надихають і приносять насолоду й позитивні емоції.

Урок 41. Складні випадки відмінювання іменників III і IV відмін

Експрес-тести

1. Визначте рядок, у якому всі іменники належать до однієї відміни:

- А) об'єднання, об'єкт, область;
- Б) обмова, обрамлення, обставина;
- В) обличчя, оболонь, обміль;
- Г) оберег, обрис, обчислення.

А	Б	В	Г

2. Визначте рядок, у якому всі іменники II відміни чоловічого роду належать до твердої групи:

- А) крамар, коментар, ключар;
- Б) контур, командир, касир;
- В) книгар, каменярь, пушкар;
- Г) конструктор, вугляр, кавалер.

А	Б	В	Г

3. Визначте рядок, у якому всі іменники не належать до жодної відміни:

- А) парость, асиметрія, відтиск;
- Б) відчуття, поклик, їство;
- В) оглядини, вечорниці, турне;
- Г) пасаж, кав'ярня, глибінь.

А	Б	В	Г

Комунікативна розминка

Назвіть якнайбільше іменників III-ої відміни, які називають позитивні риси характеру людини. (Зразок: чесність, працьовитість...)

Письмова розминка

Розподільний диктант

Поставте іменники III і IV відміни у родовому й орудному відмінках однини, поясніть їх правопис.

Галузь, подорож, сталь, міць, височінь, загибель, жовч, якість, доповідь, ім'я, галчєня, гуся, сім'я, хлоп'я, далечінь, мідь, голуб'я, коліща, курча, плем'я.

Провідаїняйте іменники мати, сіль, мідь, любов в однині і множині.

Провідаїняйте іменники ім'я, теля, лисеня коліща, дівча. Зверніть увагу на особливості відмінювання цих іменників.

Тема для розмови

Напишіть вільне або формальне есе на тему «Якби були у мене крила», використавши вивчені орфограми.

Урок 42. Закінчення *-у (-ю), -а, (-я)* в іменниках родового відмінка однини чоловічого роду

Експрес-тести

1. Визначте рядок, у якому всі іменники у формі родового відмінка однини мають закінчення *-у (-ю)*:

- А) паладій, паралелізм, парафін;
- Б) параболоїд, паромір, термометр;
- В) патрон, паяльник, периметр;
- Г) перпендикуляр, перфоратор, підшипник.

А	Б	В	Г

2. Визначте рядок, у якому іменники залежно від значення у формі родового відмінка однини мають закінчення *-а (-я)* і *-у (-ю)*:

- А) ріст, розсип, розряд;
- Б) реверс, рак, рахунок;
- В) ракурс, реоскоп, респект;
- Г) рівень, рисунок, різець.

А	Б	В	Г

3. Правильно вжито відмінкове закінчення обох іменників варіанта:

- А) тривалого терміну, іншомовного терміну;
- Б) побудувати з каменя, не лишити жодного каменя;
- В) розрахункового рахунку, рахунка матчу;
- Г) королівського балу, урахування середнього бала.

А	Б	В	Г

Комунікативна розминка

Про відсутність яких моральних якостей у сучасній людині потрібно, на ваш погляд, турбуватися сьогодні?

Яких людей сьогодні більше, чуйних чи байдужих?

Чи потрібно сучасній людині милосердя? У чому воно проявляється?

Письмова розминка

Розподільчий диктант

Подані іменники поставте в родовому відмінку однини і запишіть їх у дві колонки: із закінченням -а; із закінченням -у.

Гадяч, лікар, сніг, народ, тракторист, ранок, вікно, гравій, гай, стіл, герой, сад, метр, ґрунт, вітер, пісок, кит, відмінок, ніс, героїзм, гарбуз, місце, рис, комп'ютер, січень, робітник, змагання, місце, сон, Дніпро, настрій, прізвище, жаль, горох, дощ.

Подані географічні назви поставте у формі родового відмінка однини й запишіть до відповідної колонки таблиці.

Арарат, Рейн, Бориспіль, Крим, Херсон, Париж, Парнас, Путивль, Вашингтон, Кавказ, Славутич, Байкал, Еверест, Інгул, Інгулець, Очаків, Донець, Дон, Люксембург.

-а (-я)	-у (-ю)	Паралельні закінчення (залежно від значення)

Тема для розмови

І все на світі треба пережити.

І кожен фініш – це, по суті, старт.

І наперед не треба ворожити, і за минулим плакати не варт.

Л. Костенко

Як ви розумієте слова Ліни Костенко? Чим вони співзвучні вам як випускникам училища?

Урок 43-44. Особливості кличного відмінка. Творення і відмінювання чоловічих та жіночих імен по батькові

Експрес-тести

1. Помилку в утворенні імені по батькові допущено в рядку:

- А) Анатоліївна;
- Б) Євгенівна;
- В) Спиридонівна;
- Г) Аркадієвна.

А	Б	В	Г

2. Помилку в утворенні імені по батькові допущено в рядку:

- А) Олексіївна, Лукович;
- Б) Віталіївна, Павлович;
- В) Львівна, Григорович;
- Г) Хомівна, Андрієвич.

А	Б	В	Г

3. Форму кличного відмінка утворено неправильно в рядку:

- А) Грицьку;
- Б) Володю;
- В) Захару;
- Г) Олексо.

А	Б	В	Г

Комунікативна розминка

«Правопис – це, по суті, мовне законодавство», – сказав український учений-лінгводидакт Іван Хом'як.

Чи погоджуєтесь ви з висловленою думкою? Чому?

Письмова розминка

Творче моделювання

Від поданих імен утворіть і запишіть чоловічі та жіночі імена по батькові. Виділіть суфікси.

Адріан, Амвросій, Богдан, Вадим, Василь, Владилен, Георгій, Гордій, Дмитро, Зіновій, Ілля, Лев, Назар, Оксентій, Самійло, Сильвестр, Терентій, Феодосій, Юліан, Ян.

Розкрийте дужки, вживши іменники у формі кличного відмінка. Визначте стильову приналежність висловлювання.

1. (Зося), (голубонька), як ти? 2. Як же ви, (дід), ворожите? 3. Ви вже цим, (отець Вікентій), зацікавились? 4. Мудрий і добрий (мельник), спасибі тобі за хліб-сіль і за непоказну людяність! 5. Нащо це, (Андрій), малому голову туманити? (З тв. М. Стельмаха). 6. Здрастуйте, (панна Надія). 7. Прошу слова, (шановний пан голова). 8. Вибачте за запізнення, (пан викладач) (З посібника). 9. (Україна) моя, далі грозами свіжо пропахлі. Польова моя (мрійниця), (Крапля) у сонці з весла. Я віддам свою кров, свою силу і ніжність до краплі, Щоб з пожегу ти встала, Тополею в небо росла (А. Малишко).

Тема для розмови

Ми діти своїх батьків. Кожен із нас несе у собі відгомін роду. У деяких родинах імена передаються із покоління в покоління. Вони є символом та оберегом роду.

Записати у вигляді генеалогічного дерева імена та імена по батькові членів свого роду.

Урок 45. Суперечка як вид комунікації. Різновиди суперечки

Експрес-тести

1. Хто є учасниками суперечки:

- А) пропонент, опонент, аудиторія;
- Б) пропонент, опонент;
- В) промовець, слухачі;
- Г) пропонент, промовець.

А	Б	В	Г

2. Які бувають точки зору:

- А) позитивні, негативні;
- Б) позитивні, негативні, нейтральні;
- В) повні, неповні;
- Г) позитивні, нейтральні, неповні.

А	Б	В	Г

3. Які складники аргументації:

- А) аргументи, точка зору;
- Б) вступ, головна частина, висновок;
- В) аргументи, висновок;
- Г) вступ, висновок.

А	Б	В	Г

Комунікативна розминка

Складіть асоціативне гроно до слова «суперечка»

Письмова розминка

Словникова робота

З'ясуйте значення слів суперечка, полеміка, дебати, диспут.

Який словник у цьому допоможе?

Складіть речення з новими словами.

Уважно прочитайте текст, випишіть лише ті фрагменти, які вам допоможуть дослівно переказати прочитане.

Цікаву характеристику цього виду спору дає відомий польський філософ і логік Тадеуш Котарбінський, який називає суперечки заради істини «предметними дискусіями». Він пише; «Хто хоче з'ясувати істину, той не менш старанно шукає її і в переконаннях, і в припущеннях супротивника, хоча останні спочатку і не погоджуються з його власними поглядами. Щоб витягти це, він намагається допомогти супротивнику знайти для його думки

слова, які б найбільш точніше виражали її; зрозуміти супротивника краще, ніж той сам себе розуміє. Замість того, щоб використовувати слабку аргументацію супротивника для розвінчування та знищення його справи, учасник предметної дискусії докладає зусиль, щоб витягти із міркувань супротивника все цінне, що допоможе виявленню істини. Це немов розподіл праці: «Ти будеш намагатися відстоювати свою гіпотезу, а я свою, і подивимося, що з цього вийде. Я буду намагатися спростувати твої твердження, а ти — мої. Давай у нашому дослідженні спростовувати все, бо тільки таким способом можна виявити те, що спростуванню не піддається. Те, що при цьому встоїть, і буде спільно знайденою істиною. Нехай же вона і буде єдиним переможцем у цій суперечці».

Одним із мотивів переконання може, бути переконання людини у мудрості співрозмовника. Якщо для цього застосовуються різноманітні хитрощі, то така суперечка називається *софістичною*. Головне завдання, що стоїть перед суперечниками — «взяти гору» над супротивником за будь-яку ціну, використовуючи будь-які методи. Така суперечка називається *еристичною суперечкою*, або *«парламентською»*. Метою такої суперечки завжди є перемога, а не досягнення істини.

Тема для розмови

Створіть мовленнєву ситуацію на тему «Платон мені друг, але істина дорожча».

Урок 46. Мовна стійкість як ключова риса національномовної особистості

Експрес-тести

1. Яка стаття Конституції України говорить про державність української мови?

- А) 10;
- Б) 12;
- В) 11;
- Г) 16.

А	Б	В	Г

2. Де українські громади мають найбільшу кількість різних громадських об'єднань?

- А) Австралії;
- Б) Канаді;
- В) Польщі;
- Г) Литві.

А	Б	В	Г

3. До якої мовної сім'ї належить українська мова?

- А) індоєвропейської;
- Б) китайсько-тибетської;
- В) афразійської;
- Г) слов'янської.

А	Б	В	Г

Комунікативна розминка

Проведіть у групі опитування, відповідаючи на запитання «Якою мовою ви спілкуєтесь в повсякденні?».

Варіанти відповідей: тільки російською мовою; переважно російською; українською і російською мовами; переважно українською; тільки українською; іншою.

Заповніть таблицю:

Варіанти відповідей	Кількість відповідей	Відсоток до відповідей

Проаналізувавши результати, матимете кількісно-якісний показник мовної ситуації, що склалась у вашій групі. Подібні дослідження у масштабах країни ілюструють мовну ситуацію в державі.

Письмова розминка

Прочитайте. Складіть план тексту. Запишіть його.

УКРАЇНЦІ В КАНАДІ

Більш як половина українців проживають у «степових» провінціях Манітоба, Соскачеван та Альберта. Перші українські громадські організації в Канаді були засновані активістами епохи піонерів. Зародження української літератури в Канаді сягає початку цього століття, коли перші переселенці почали друкуватися на сторінках іммігрантської преси, набуло розвитку справжнє українське письменство. Спочатку потреби освічених читачів-іммігрантів задовольняли книжки, привезені з України, та місцеві передруки,

переклади української класики. Однак незабаром їх замінили літературні твори, написані українцями. Хоча ця література не була високої якості, але все одно вона торкалася душі багатьох іммігрантів. Перша спроба створити організацію українських канадських письменників датується 20-ми роками.

З перших організацій, що були залучені до видання книг, фірма «Свобода» стала видавати книги з 1896 року. Серед перших її видань – українською та англійською мовами – «Самоучок і словар». Іншими організаціями, що долучилися до видавничої справи, були й залишаються дотепер Український братський союз, Союз українців-католиків й Українська Народна Поміч. Останнім часом кілька видавництв спеціалізуються на друкуванні україномовних матеріалів – «Книгоспілка», «Смолоскип», «Пролог». Серед канадських видань «Гомін України», «Добра Книжка», «Євшан Зілля», «Нові дні» та ін.

У багатьох українських громадах Канади можна почути регулярні радіопередачі українською мовою. Як правило, це випуски ювіп і оголошень, які чергуються з музикою. Існують також специфічно українські компанії, які випускають документальні фільми і спеціальні програми українською мовою. У 70-х роках у деяких містах Канади було розпочато показ телепрограм для українських громад. Але тільки в Торонто відбуваються регулярні передачі. У цьому місті існує також україномовна передача для дітей (3 журналу).

Тема для розмови

Поміркуйте, як кожен мовець особисто повинен поліпшувати екологію рідної мови? Складіть план дій спрямованих на вдосконалення власного мовлення.

Урок 47. Засоби мовного вираження промови. Троп як засіб мовного вираження

Експрес-тести

1. У поетичних рядках Л. Костенко «Усе моє, все зветься Україна. ... Буває, часом спілну від краси» використано:

- А) метафору (-и);
- Б) гіперболу (-и);
- В) метонімію (-ї).

А	Б	В	Г

2. У поетичних рядках О. Дзьоби «Не зламати мужніх героїв. Захистить нас надійне плече» використано:

- А) гіперболу (-и);
- Б) алегорію (-ї);
- В) епітет (-и).

А	Б	В	Г

3. Якщо слова автора вживаються перед прямою мовою, то після них ставиться:

- А) двокрапка;
- Б) кома;
- В) тире;
- Г) кома, тире.

А	Б	В	Г

Комунікативна розминка

Складіть і розіграйте діалог між автором художнього твору і редактором (5-7 реплік) на тему «Чи буде надруковано мій роман?». Варіант I моделює схвальний відгук і позитивну відповідь редактора, варіант II – відмову. Додержуйте етикетних формул спілкування.

Письмова розминка

Скласти схеми речень із прямою мовою.

«Ті школярі,—писав В.О.Сухомлинський,—які нічого, крім підручників, не читають, дуже поверхово оволодівають знаннями». (Із журналу.)
Прощаючись він сказав: «Я хочу, щоб ви добре вчилися, друзі». (З газети.)
«Завдання буде виконано»,— рішуче вимовив Павлик. (О.Гончар.)
«Чи не час нам в дорогу?» — спитала Соломія. (М.Коцюбинський.)

Творче моделювання

Подані цитати введіть у самостійно складені речення.

«Реве та стогне Дніпр широкий, сердитий вітер завива...» (Т. Шевченко)

«Можна все на світі вибирати, сину, вибрати не можна тільки Батьківщину».
(В. Симоненко)

«Садок вишневий коло хати, хрущі над вишнями гудуть...» (Т. Шевченко)

Тема для розмови

Чи існують художні твори, написані винятково у формі діалогу або монологу? Відповідь обґрунтуйте, наведіть приклади.

Урок 48-49. Метафора, метонімія, їхня роль у мовленні. Риторичне запитання, звернення, антитеза, градація, повторення, порівняння

Експрес-тести

1. Ніч підняла завісу – біла симфонія снігу

Пливла над щоглами лісу.

В уривку НЕМАЄ

А) персоніфікації;

Б) метафори;

В) метонімії;

Г) епітета.

А	Б	В	Г

2. У реченнях *Тріснуло, струхло і стихло. Лиш шум все сумів рясношумний* НЕМАЄ:

А) градації;

Б) антитези;

В) алітерації;

Г) повторення.

А	Б	В	Г

3. У реченні *Ще не всі, ще не всі, ще не всі відпекли недоспівані рани* є риторична фігура:

А) риторичне запитання;

Б) повторення

В) градація;

Г) антитеза.

А	Б	В	Г

Комунікативна розминка

Прочитайте чистомовки, чітко їх артикулюючи.

Приснивсь сьогодні сон синиці:

Приніс сусіда сік суниці.

Викис, вимок, виліз, висох, став на колоду

І знову – бовть у воду.

Бабин біб розцвів у дощ – буде бабі біб у борщ.

Письмова розминка

Прочитайте речення та випишіть з них тропи й риторичні фігури.

Така таємниця агави: вона цвіте, щоб умерти, і вмирає, щоб цвісти.

Коли гримить зброя, закони мовчать.

Земля пахне торішніми травами й молодого м'ятою, вічністю та миттю.

Хто сказав, що все уже відкрито? Нащо ж ми народжені тоді?

Тема для розмови

Напишіть промову (одна сторінка) на тему «Здоровий спосіб життя: мрія чи реальність?». Використайте в ній тропи.

Урок 50. Прикметник. Відмінкові закінчення прикметників

Експрес-тести

1. Від яких іменників прикметники утворюються за допомогою суфікса –ев- (-єв-) у рядку:

- А) водень, овощ, кущ, вишня;
- Б) липень, тінь, груша, алюміній;
- В) сланець, парча, куля, гелій;
- Г) алича, марля, промінь, ялиця.

А	Б	В	Г

2. Позначте рядок, у якому всі прикметники є якісними:

- А) неласкавий, могутній, нудний, новаторський;
- Б) мізерний, механічний, мужній, оксамитовий;
- В) рішучий, меланхолійний, молочний, нікотиновий;
- Г) смаглявий, гіркий, холодний, стрункий, добрий.

А	Б	В	Г

3. Позначте рядок, у якому правильно утворено присвійний прикметник чоловічого роду від іменника батько:

- А) батьковий (одяг);
- Б) батьківський (одяг);
- В) батьків (одяг);
- Г) (одяг) батька.

А	Б	В	Г

Комунікативна розминка

Доберіть до поданих іменників означення, які першими спадуть на думку. Дослідники кажуть: чим ближче стоїть ваше означення до початку асоціативного ряду, тим уживанішим у мові воно є. А якою є ваша думка?

Адреса, весна, висновок, вишня, віра, влада, вогонь, вода, думка, квітка, країна.

Письмова розминка

Розподільний диктант

Прикметники твердої та м'якої груп записати у дві колонки.

Величний, майстерний, давній, працьовитий, літній, сторонній, молодий, середній, присутній, батьків, Андріїв, Маріїн, мужній, задній, подорожній, смішні, братні, брудні, босі, вчорашні, голі, вірні, житні, рідні, заячі, майбутні, сухі, смішні, незабутні, могутні, брудні, заможні.

Подані словосполучення поставити у родовому та орудному відмінках однини. Пояснити правопис відмінкових закінчень прикметників та іменників.

Висока круча, вужча межа, гаряча каша, простора площа, родюча вишня, пахуча груша, розкішна черешня, лагідна теща, боязка миша, заяча душа, ведмежа послуга, теляча покірність, овеча вдача, вовча паща, ближня дача.

Тема для розмови

Відновити деформований текст, уставивши в нього прикметники з довідки у відповідному відмінку. Пояснити свій вибір. Виділити закінчення, визначити відмінок.

Коли в ... степи приходила ... весна, по селах починали лаштуватися в ... дорогу чумаки. Минали ... дні перед виходом валок із сіл, і ось уже впливали ... вози у ... подорож.

Проводжали чумаків урочисто, усім селом. Співали пісень, виголошували напуття, а ... у громаді чоловік благословляв їх перед ... дорогою (М. Слабошпицький).

Довідка: величезний, ранній, останній, неблизький, нелегкий, український, далекий, найшановніший.

Урок 51. Ступені порівняння прикметників

Експрес-тести

1. Форми ступенів порівняння не можна утворити від усіх прикметників рядка:

- А) чорнявий, глухий, білесенький, чорнуватий;
- Б) кістковий, порожній, приречений, свіжий;
- В) лисий, хворий, русий, мудрий;
- Г) масивний, смертельний, вантажний, зелений.

А	Б	В	Г

2. Правильно утворено складену форму найвищого ступеня порівняння прикметників у рядку:

- А) якнайпізніший, щонайкращий, якнайдорожчий;
- Б) найбільш працьовитий, найбільш відомий, найбільш хитрий;
- В) незрівнянно кращий, значно вологіший, значно доросліший;
- Г) найулюбленіший, найпишніший, найбрудніший.

А	Б	В	Г

3. Ступені порівняння можна утворити від:

- А) якісних прикметників;
- Б) відносних прикметників;
- В) якісних та присвійних прикметників;
- Г) присвійних прикметників.

А	Б	В	Г

Комунікативна розминка

Перед людиною три шляхи до розуму: шлях міркування – найшляхетніший; шлях наслідування – найлегший; шлях особистого досвіду – найважчий.

Конфуцій

Прокоментуйте зміст висловлювання. Знайдіть у реченні прикметники. У якій формі вжито їх?

Письмова розминка

Запишіть прикметники вищого ступеня порівняння, вставивши пропущені літери.

Ви..ий, ду..ий, лег..ий, бли..ий, мудр..ий, солод..ий, холод., ий, м'як..ий, тепл..ий, влучн..ий, могутн..ий, весел..ий.

Утворіть від поданих прикметників просту і складену форми вищого та найвищого ступенів порівняння. Складіть з утвореними словосполученнями діалог.

Дзвінкий голос, тяжке випробування, вузька стежка, гостра голка.

Короткий відпочинок, красива дівчина, поганий настрій, холодна ніч.

Близька дорога, солодкий напій, широке вікно, спокійна жінка.

Дорога людина, емоційна оцінка, високий юнак, солодка кава.

Тема для розмови

Поміркуйте у якому стилі української мови і чому найбільше присвійних прикметників, у якому – відносних?

Прочитайте речення. Випишіть якісні прикметники, утворіть від них ступені порівняння. Поясніть правопис

А того вишневого осіннього вечора, далеко-предалеко, кінь вороний ступав через заграви, якими палахкотів ліс на Княжій горі, ступав кінь вороний через застигли жовто-багряні вихори дерев і кущів, по розіллятому полум'ї

прижухлої трави та зів'ялого листя, ступав кінь вороний через шерехи та жаскі скрики падолисту (Є.Гуцало).

Урок 52. Числівник. Складні випадки узгодження числівника

Експрес-тести

1. Указати рядок, у якому всі словосполучення побудовані правильно:

- А) десятеро курчат, двоє хлопчиків, троє учениць;
- Б) двоє окулярів, п'ятеро цуценят, троє жінок;
- В) десятеро саней, шестеро поросят, троє олівців;
- Г) четверо ножиць, двоє учнів, п'ятеро мавпенят.

А	Б	В	Г
☐	☐	☐	☐

2. Указати рядок, у якому в усіх числівниках пишеться -Ь-:

- А) тр...ох, десят...ма, шістдесят...;
- Б) п'ят...ом, дев'ятнадцят..., чотир...мастами;
- В) вісім...сот, п'ятнадцят...ма, дев'ят...мастами;
- Г) тридцят...ох, двадцят...ма, с..ома.

А	Б	В	Г
☐	☐	☐	☐

3. Помилково узгоджено числівник з іменником у словосполученні:

- А) п'ятеро друзів;
- Б) півтора аркуша;
- В) вісім кілограмів;
- Г) три професора.

А	Б	В	Г

Комунікативна розминка

Прочитайте. Що в повідомленні викликає інтерес? Яка частина мови допомагає передати кількісні аспекти в житті?

За різними даними, українська мова займає 25 або 32 місце за кількістю носіїв серед найпоширеніших мов у світі. Для 35-37,5 мільйонів осіб українська мова є рідною. Загалом у світі 41-45 мільйонів осіб володіють українською.

Письмова розминка

Прочитати текст, зайти помилки у вживанні числівників та іменників, що з ними вживаються, записати словосполучення правильно.

Києво-Печерська лавра - православний монастир, заснований у тисячу п'ятдесят першому році монахами Антонієм і Феодосієм у печерах поблизу Києва. В одинадцятому столітті монастир став центром розповсюдження і затвердження християнства в Київській Русі. У дванадцятому столітті монастир отримав статус «лаври» – головного великого монастиря. У вісімнадцятому столітті Києво-Печерській лаврі належали три міста, сім містечок, біля двохсот сіл і хуторів, більше сімдесяти тисяч кріпаків, дві паперові фабрики, одинадцять цеглових і шість скляних заводи, більше сто шестидесяти винокурень і вітряків, біля двохста шинків, два кінних заводи.

Запишіть цифри словами — кількісними і (де потрібно) збірними числівниками; поставте в потрібній відмінковій формі іменники, розкриваючи дужки.

2 (день, кімната, вікно, ножиці); 3 (звук, троянда, двері, село), 10 (дзвінок, жінка, ложа, сани), 12 (ріка, маля, калина, граблі).

Тема для розмови

Назвіть народні прикмети, укладі яких є числівники. Наприклад: Сіли граки на гнізда – через три тижні виходь у поле. Поясніть значення одної з прикмет.

Урок 53. Складні випадки відмінювання числівника

Експрес-тести

1. Порушено граматичну норму на позначення часу в рядку:
А) без п'ятнадцяти шоста;
Б) за п'ятнадцять шоста;
В) п'ятнадцять хвилин на шістнадцяту;
Г) за чверть одинадцята.

А	Б	В	Г

2. Позначити рядок, у якому всі числівники слід писати окремо:

- А) трьох/сотень, тридцять/три, двадцять/один, шість/десять;
- Б) дві/п'ятих, дев'яносто/два, сто/три, двісті/дванадцять;
- В) двадцяти/п'яти/тисячний, двадцять/п'ятий, триста/восьмий;
- Г) сорок/вісім, шести/сотий, мільйон/вісім/тисяч, сорок/вісім.

А	Б	В	Г

3. Указати рядок, у якому всі словосполучення побудовані правильно:

- А) десятеро курчат, двоє хлопчиків, троє учениць;
- Б) двоє окулярів, п'ятеро цуценят, троє жінок;
- В) десятеро саней, шестеро поросят, троє олівців;
- Г) четверо ножиць, двоє учнів, п'ятеро мавпенят.

А	Б	В	Г

Комунікативна розминка

Сформулюйте корисну практичну пораду для однокласників, використовуючи числівники.

Письмова розминка

Замінити числа словами, утворивши складні слова. Вказати, які з них є порядкові числівники, а які - прикметники.

(200) кілометровий пробіг, (500) десантник, (3) актна п'еса, (3000) глядач, (5) метровий стіл

Подані цифрами числівники запишіть у називному, давальному та орудному відмінках. Якщо в деяких відмінках існують паралельні форми, наведіть їх.

34, 390, 2721, 4, 100, 1930

Тема для розмови

Прочитайте оповідання. З'ясуйте суть народної мудрості, закладеної в реченні «Дві - я віддаю борг, дві - даю у борг, а дві – нам з дружиною». Зразком якого стилю є цей текст. Перекажіть близько до тексту. Виконати морфологічний аналіз числівників вжитих у оповіданні.(два на вибір)

Баба Дуня

Я завжди любила слухати бабу Дуню. Вона така стара, така весела, така мудра. сиділа вона біля воріт свого обійстя.

Говорила вона, примружуючи очі, повільно, немовби згадувала щось чи відтворювала в уяві усілякі історії. Білесенька хусточка зав'язана під підборіддям. Довга ситцева спідниця та в клітинку ситчик кофтини – ото і вся одежина.

Вітаюся и сідаю поруч. Баба Дуня завжди впізнає мене та запрошує посидіти, погомоніти. – Везеш батькам хліба? – дивиться в очі. - Аякже! Я про це, бабуню, не забуваю! – Правильно, голубко, завжди так роби. Ось послухай, що я тобі розкажу.

І вона повела повільну розмову. Цього разу вона повідала притчу, яка стала моєю улюбленою. Довгі роки в одну хлібну лавку приходив чоловік. Щоразу він купував шість буханок хліба. Продавщиця довго не наважувалась запитати його, чому саме шість хлібин, а не п'ять, чи сім. Аж якось, нарешті, спитала. Чоловік не здивувався. складаючи хліб у торбинку, і відповів: - Дві - я віддаю борг, дві - даю у борг, а дві – нам з дружиною.

Склав хліб, подякував і пішов, а продавщиця задумалася надовго. І ніяк не могла зрозуміти: «Що це?» Бабуся витерла очі краєчком хустки, а я теж задумалася.

І довго мене мучила відповідь на запитання цієї притчі. Та зрозуміла я її зміст лише тоді, коли сама стала матір'ю.

Урок 54. Дієслово та його форми

Експрес-тести

1. Дієприкметники найчастіше виступають:

- А) підметом;
- Б) присудком;
- В) означенням;
- Г) додатком.

А	Б	В	Г

2. Форми на - но, - то творяться від:

- А) особових форм
- Б) інфінітива
- В) дієприкметників
- Г) дієприслівників

А	Б	В	Г

3. Виберіть речення із безособовою формою:

- А) Надворі пахло весною
- Б) Аліна займається танцями три роки
- В) Перед нами виріс пофарбований паркан
- Г) Іван сказав, не подумавши

А	Б	В	Г

Комунікативна розминка

Сьогодні життя потребує від нас вживання багатьох дієслів й втілення їх у життя: навчаюся, працюю, роблю добро, співчую.
Продовжіть цей ланцюжок дієслів.

Письмова розминка

Подані слова записати в інфінітиві:

Сталось, не знаю, складаю, снишся, нападають, здобуду, накинемо, сичить, суджу, переносила, говоріть, закрався, братиму.

Переписати речення, на місці крапок уставляючи пропущені букви. Визначити дієвідміну та особу кожного з дієслів, пояснити правопис особових закінчень. Прочитати прислів'я, дотримуючи правил орфоенії.

І. До любові й до пісні не присилу..ш. Силуваним волон не дороб..шся. Усієї роботи не перероб..ш. Закон грошима не злама..ш. Розуму не позич..ш і за гроші не куп..ш. Напо..ш цапа вином – він на вовка полізе. Хорошого друга узна..ш, як із ним розлуч..шся. Чого собі не зич..ш, іншому не бажай. Волон зайця не дожен..ш. Криком дуба не зруба..ш. Від податків і гостей не відкрут..шся. Голкою криниці не викопа..ш. Твоє не мел..ться, то й мішка не підставляй. Дірявого мішка не насипл..ш. Коли стел..ться доріжка, козакові не до ліжка.

Lined area for writing.

Тема для розмови

Написати вільне або формальне есе на тему «Училище моєї мрії», використовуючи різні форми дієслів.

Lined area for writing the essay.

Урок 55. Дієслівні закінчення. Наказовий спосіб дієслова

Експрес-тести

1. Правильно утворена форма наказового способу дієслова в рядку:

- А) одужуй;
- Б) розіллємо;
- В) пишемо;
- Г) спізнишся.

А	Б	В	Г

2. Неправильно утворена форма наказового способу дієслова в рядку:

- А) хай пишуть;
- Б) пишіть;
- В) треба писати;
- Г) хай напише.

А	Б	В	Г

3. Закінчення -ать (-ять) у 3-ій особі множини мають обидва дієслова рядка:

- А) різати, дивитися;
- Б) морозити, боротися;
- В) вивчити, зробити;
- Г) сказати, озиратися.

А	Б	В	Г

Комунікативна розминка

За допомогою дієслів словесно змалюйте такі «картинки»: «Звуки весняного лісу», «Літнє різнотрав'я», Ранок у місті (селі).

Письмова розминка

Дослідження-відновлення

Відновити прислів'я, розкриваючи дужки і ставлячи дієслова в наказовому способі. Виділити закінчення.

- 1) (Бути) спокійні, як поросся в мішку.
- 2) (Драти) лико, поки спокійно.
- 3) Де тин нижчий, там і (перелазити).
- 4) (Ждати) у моря погоди.
- 5) (Знати) віл з воллом, а кінь — з конем.
- 6) (Знати) кінь з конем, свиня зі свинею, рідня — з ріднею.
- 7) (Знати) годині ціну, хвилинам — рахунок (Нар. творчість).

Утворіть від поданих дієслів форми наказового способу другої особи однини й першої та другої особи множини. Визначте у деяких дієсловах паралельні форми.

Визначити, лягти, підкреслити, застругати, тратити, моргнути, креслити, плескати, повісити, брехати, казати, пекти, провітрити, хникати, прати, дихати, їсти, вимірювати, розказувати, вигнати.

Тема для розмови

Запишіть настанови для юнацтва у формі спонукальних речень, замінюючи для цього подані в дужках неозначені форми дієслова формами наказового способу. Підкресліть і обґрунтуйте орфограму «не з дієсловами». Поясніть, як ви розумієте кожен настанову.

ЗРАЗОК. (Берегти) таємниці. - Бережи таємниці.

НАСТАНОВИ ДЛЯ ЮНАЦТВА

1. Щодня (говорити) приємне трьом різним людям.
2. (Не скупитися) на «дякую» і «будь ласка».
3. (Ставитися) до всіх так, як хочеш, щоб ставилися до тебе.
4. Ніколи нічого (не робити) у гніві.
5. (Визнавати) свої помилки.
6. (Не братися) одразу за все.
7. (Знаходити) нових друзів, та (не нехтувати) старими.
8. Ніколи (не обманювати).
9. (Уміти) ввічливо відмовитися.

Урок 56. Активні й пасивні дієприкметники

Експрес-тести

1. Дієприкметники можуть бути активними або пасивними. Позначте, які з поданих чотирьох груп дієприкметників відносяться до активних:

- А) стрекочучий, надсилаючий, зустрічаючий;
- Б) киваючий, стукаючий, наливаючий;
- В) прибитий, відсунутий, засипаний;
- Г) хлоп'ячий, козячий, оленячий.

А	Б	В	Г

2. Ознаки яких частин мови має дієприкметник?

- А) дієслова та іменника;
- Б) іменника та числівника;
- В) прикметника та іменника;
- Г) дієслова та прикметника

А	Б	В	Г

3. Активні дієприкметники минулого часу утворюються

- А) від основи теперішнього часу перехідних і неперехідних дієслів;
- Б) від основи неозначеної форми неперехідних дієслів доконаного виду;
- В) від основи неозначеної форми перехідних дієслів;
- Г) від основи теперішнього часу перехідних дієслів.

А	Б	В	Г

Комунікативна розминка

Казки, розказані бабусею,
 Пісні, наспівані матусею,
 І загадки, й прислів'я –
 Все живе в мені
 І розквіта в душі, мов квіти.

С. Травнева

- Як ви розумієте зміст цих слів? Що автор хотіла нам сказати ними?
- Знайдіть у вірші дієприкметники. На яку ознаку вони вказують?

Письмова розминка

Від поданих дієслів утворити пасивні дієприкметники. Пояснити їх творення, виділити суфікси.

Носити, зрубати, зросити, привезти, клеїти, колоти (колотий, колений),
 посунути (посунутий, посунений), одягнути (одягнутий, одягнений),
 використати, посіяти, нести, зігнути (зігнутий, зігнений), замкнути
 (замнений, замкнутий).

Запишіть дієприкметники у дві колонки : А- активні, Б- пасивні
Незагороджений, працюючий, переконаний, закручений, посивілий,
керуючий, бажаний, знижений, почорнілий, напоєний, нев'янучий, зів'ялий,
повідомлений, діючий, оновлюючий, оновлений, досліджений, зашитий,
випрасуваний, зображений, відтворюючий, відтворений.

Тема для розмови

*Написати вільне або формальне есе «Що таке добро?»,
використовуючи активні і пасивні дієприкметники.*

Урок 57. Поняття синтаксичної норми

Експрес-тести

1. Розділ граматики, що вивчає будову словосполучень та речень, це:

- А) словотвір;
- Б) синтаксис;
- В) лексикологія;
- Г) морфологія.

А	Б	В	Г

2. Граматичну основу речення становлять:

- А) відношення змісту речення до дійсності;
- Б) предикативність та інтонація повідомлення;
- В) спосіб вираження смислових і граматичних зв'язків;
- Г) наявність емоцій мовця.

А	Б	В	Г

3. Основна синтаксична одиниця, яка є будівельним матеріалом для речення, це:

- А) речення;
- Б) словосполучення;
- В) текст;
- Г) складне синтаксичне ціле.

А	Б	В	Г

Комунікативна розминка

Заповніть рядки таблиці, що відповідають синтаксичній одиниці та її ознаці

Синтаксичні ознаки	Словосполучення	Речення
Номінативна одиниця		
Комунікативна одиниця		
Властива інтонація повідомлення		
Властива інтонація називання		
Складається мінімум з двох слів		
Може виражатися одним		

повнозначним словом		
Реалізує предикативний, підрядний і сурядний зв'язки		
Реалізує підрядний зв'язок		
Називає уточнене поняття		
Вказує на стосунок до дійсності й до повідомлюваного		

Письмова розминка

Перепишіть текст, членуючи його на речення та вставляючи пропущені букви й розділові знаки. Укажіть прості й складні речення.

Микола Терещенко український землевласник з-під Лохвиці що на Полтавщині відомий у світі цукровий магнат нащадок давнього козацького роду що брав початок від старшини Терешка котрий зміг ро..б..гатіти з шаблі та участі в походах Микола Іванович володів багатьма цукроварнями на сході України і торгував цукром не л.лне в Росії а й за кордоном каву з цукром Терещенка залюбки п..ли в англійських кав'ярнях французьких кафе та німецьких бістро.

Стилістичний аналіз

Прочитайте виразно речення. Чи однаково вони передають образ вечора? Визначте тип за будовою кожного речення.

1. На землю тихо спустився вечір (А. Ірха).
2. У яблуневому саду зоря вечірня грала, мережку ясно-золоту на землю закидала, лягали смуги голубі на пагорби рожеві, у тихій радості-журбі вклонявся вечір дневі (М. Рильський).

Тема для розмови

Дайте відповідь на проблемне запитання та напишіть короткий відгук: Для чого майбутньому фахівцю лінгвістичної спеціальності вивчати синтаксис і пунктуацію?

Матеріал для довідок

Висловлювання створюють в усній формі, навіть якщо їх не промовляють уголос. А будь-яке усне мовлення членують і супроводжують певними паузами, інтонацією, якими передають емоційно-вольовий стан мовця, його ставлення до сказаного, падають різних смислових відтінків висловлюванню, а також розділяють мовленнєвий потік на частини відповідно до змісту. Цього не можуть передати букви. Тому для приблизного відтворення інтонації на письмі вживають розділові знаки: крапку, кому, тире, двокрапку, крапку з комою тощо. Вони полегшують сприймання й правильне розуміння написаного.

Систему правил членування написаного тексту за допомогою розділових знаків відповідно до його синтаксичних, смислових та інтонаційних особливостей називають пунктуацією (лат. punctum «крапка»).

Урок 58. Складні випадки синтаксичного узгодження і керування

Експрес-тести

1. Спосіб підрядного зв'язку, коли залежне слово вживається в тих самих роді, числі, відмінку, що й головне, називається:

- А) приляганням;
- Б) уточненням;
- В) керуванням;
- Г) узгодженням.

А	Б	В	Г

2. Укажіть рядок зі словосполученням, побудованим на основі узгодження:

- А) допомагати батькам, полоти картоплю, мріяти про поїздку;
- Б) волога земля, розцвітати пишно, думати про навчання;
- В) місто Львів, міська вулиця, дорога до школи;
- Г) книжкова полиця, весела хата, довга дорога.

А	Б	В	Г

3. Укажіть рядок, де всі сполучення слів — словосполучення:

- А) дзвін шабел, моя Україна, сонцем осяяна;
- Б) пісня солов'їна, синь гаїв, шепіт і зітхання;
- В) міниться і лине, снишся мені, на воді;
- Г) у радості, голубе небо, хмари пливуть.

А	Б	В	Г

Комунікативна розминка

Чужу мову можна вивчити за шість років, а свою треба вчити все життя.
Прочитайте слова Ф. Вольтера. Як ви розумієте думку філософа?

Письмова розминка

Замініть словосполученням з прийменниковим керуванням такі вислови:
зошит, призначений для рішення хімічних задач; стілець, у якого три ніжки;
одяг, який одягають у свята; прийду, коли буде десята година

Утворити словосполучення за допомогою керування

Сподіватися (успіх); стикатися (труднощі); спіткнутися (пори́г); зне-
магати (спрага); чинити (кривда); ухилятися (робота); докоряти (брат);
повідомляти (друг); ризикнути (життя); стосуватися (ми); пишатися
(перемога); дошкуляти (він); поквитатися (насмішник); покладатися
(хлопці).

Тема для розмови

Сленг – це той шар лексики, без якого мова не оновлюється. «Мова позбавлена сленгу, урешті-решт, приречена на загибель», – сказав український мовознавець Юрій Шевельов.

Напишіть вільне або формальне есе про важливість (неважливість) сленгу в мові.

Урок 59. Уживання прийменників

Експрес-тести

1. Прийменник є в кожному реченні, ОКРІМ:

- А) друзі пізнаються в біді;
- Б) мене гріє сонце на чужині;
- В) як гукнеш, так і відгукнеться;
- Г) без праці не проживеш.

А	Б	В	Г

2. Прийменник виділено в реченні:

- А) Лунає неподалік пісня сили, краси;
- Б) Назустріч здіймалося місто в бронзі;
- В) Напередодні всю ніч ішов лапятий сніг;
- Г) Козаки навколо фортеці копали шанці.

А	Б	В	Г

3. Помилково вжито прийменник у реченні:

- А) іти за морозивом;
- Б) писати за зразком;
- В) твір за картиною;
- Г) економіст за фахом.

А	Б	В	Г

Комунікативна розминка

Збери вірш та назви прийменники.

Десь вітер грає на віолончелі,
морозні пальці приклада ... скла,
і ти одна ... зажуреній оселі
замріяно схилилась ... стола.

В.Симоненко

Письмова розминка

Вибрати із дужок потрібний прийменник

(З, зі, із) снігу каші не звариш. У вовки (з, зі, із) кобилячим хвостом не сунься. Спав мені камінь (з, зі, із) серця. Носиться, як баба (з, зі, із) ступою. Птах (з, зі, із) своїх крил податку не вимагає. Розкіш приходить (з, зі, із) смаком, а виходить (з, зі, із) болем. Поруч (з, зі, із) справжнім майстром тремтять халтурники. Ми до них (з, зі, із) серцем, а вони до нас (з, зі, із) перцем.

Відредагувати словосполучення і речення

Ходити по хатам. Зошит по українській мові. Знання по фізиці. Діяти по правилах. Перший урок починається у вісім годин тридцять хвилин. Моя сестра по фаху лікар. Я ходив в магазин. Учень пропустив три дні по хворобі. Ми говорили за нашого улюбленого футболіста. Два рази в тиждень. Сміятися над собою. Говорити по-українськи. Їхати по вулиці. Сталося із-за необережності. Перетворюватися в пар. Стояти у входу. Прийти в час ночі. Турбуватися о мамі. Оплата по домовленості. У двох кроках.

Тема для розмови

Скласти зв'язну розповідь на тему: «Прийменник - службова частина мови».

Урок 60. Варіанти граматичного зв'язку підмета й присудка

Експрес-тести

1. Укажіть, у якому з речень підмет з присудком узгоджено неправильно:

- А) Климко прокинувся від холодної роси, що впала йому на босі ноги (Гр.. Тютюнник)
- Б) У творі змальовані ряд епізодів з життя розвідників.
- В) Наш емоційний стан значною мірою впливає на наше здоров'я.
- Г) Чемпіон світу О. Альохін на собі відчув, що нікотин послаблює пам'ять, волю та розумові здібності.

А	Б	В	Г

2. Узгодьте у поданих реченнях простий дієслівний присудок з підметом, поставивши закінчення:

- А) Ось на просіку вискаку... свіжа тачанка і дві підводи (М.Стельмах)
- Б) Череваниха з дочкою сам... не знав..., чого злякал... (П.Куліш)
- В) Остап із Соломією потиху спуска.. пліт на річку (М.Коцюбинський)
- Г) Багато сучасних дівчат не вмі... не тільки вишивати, а й розрізати хрестик від гладі (В Скуратівський)

А	Б	В	Г

3. Позначте речення, у якому між підметом і присудком треба поставити тире (розділові знаки пропущено):

- А) Я не турист у ріднім краї не мовчазний спостерігач.
- Б) В чужих краях і хліб неначе вата.
- В) У нас на Україні душа і пісня споконвік жива.
- Г) Київські кручі фортеці зелені.

А	Б	В	Г

Комунікативна розминка

Прочитайте наведені вислови про українську мову відомих людей. Яке визначення вони дають українській мові? Якою основною думкою об'єднані?

- 1. Щоб любити – треба знати. А щоб проникнути в таку тонку й неосяжну, величну й багатогранну річ, як мова, треба її любити (В. Сухомлинський).
- 2. Запашна, співуча, гнучка, милозвучна, сповнена

музики і квіткових пахощів – скількома епітетами супроводиться визнання української мови. І, зрештою, усі ці епітети слушні (О. Гончар). 3. Я дуже люблю... народну українську мову, звучну, барвисту й таку м'яку (Л. Толстой).

Письмова розминка

Відредагуйте речення. Поставте присудки в належній формі.

Групи студентів організували мітинг. Я із сестрою влітку їздили до Криму. Ряд відомих музикантів, співаків, акторів виступав на цьому концерті. Хотілося б, щоб Ви виступив у нас на зборах. Більшість людей підтримують ідеї мирного співіснування народів на землі.

Утворіть і запишіть речення

(Двоє будівельників не (шліфувало, шліфували) підлогу, а (заливало, заливали) її спеціальним розчином. Не тільки мій брат, а й більшість молодих людей (змінює, змінюють) місце роботи. Сократ був (мудрий чоловік, мудрим чоловіком)

Тема для розмови

Напишіть формальне есе на тему «Мудрість – окраса людини»

Урок 61. Пасивні конструкції

Експрес-тести

1. Редагування потребує речення

- А) Удар нанесено палицею.
- Б) Записку написано ручкою.
- В) Завдання виконано правильно.
- Г) Порожнину очищено щіткою.

А	Б	В	Г

2. НЕ ПОТРЕБУЄ редагування речення

- А) Тире ставиться між підметом і присудком, що виражені іменниками.
- Б) Рішення приймаються за результатами голосування.
- В) У цих місцях розпогоджується десь після першої години.
- Г) Цей будинок здається в аренду на вісімнадцять місяців.

А	Б	В	Г

3. Редагування потребує речення
- А) Звіт прийнято адміністрацією.
 - Б) Слова записано фломастером.
 - В) Стіну розбито молотком.
 - Г) Вершки збито міксером.

А	Б	В	Г

Комунікативна розминка

Активізовуємо пасивні конструкції з дієсловами на -ся, і наша мова буде природною, логічною та децю лаконічнішою. Як ви розумієте ці слова?

Письмова розминка

Від поданих дієслів утворити пасивні дієприкметники, а від дієприкметників – безособові дієслівні форми на –но, –то.

Зразок. Зорати – зораний – зорано.

Вивчити, закрити, перечитати, визнати, виписати, виявити, відправити, подарувати, вишити, обговорити, спекти.

Пояснити значення фразеологізмів. Два-три з них увести до самостійно складених речень.

На роду (на лобі) написано (відбито). Повито темрявою. Мости вже спалено. Видом не видано, слухом не чувано. Он де собаку зарито. В трубі помелом записано.

Тема для розмови

Напишіть вільне есе на екологічну тему. Використайте в тексті три-п'ять пасивних конструкцій.

Урок 62. Неповні речення. Односкладні речення

Експрес-тести

1. Односкладні прості речення – це речення, в яких є:

- А) дві або більше граматичних основ;
- Б) підмет та присудок;
- В) або тільки підмет, або тільки присудок;
- Г) декілька підметів та присудків.

А	Б	В	Г

2. Укажіть називні речення:

- А) Субота. Вечір. Черета остання.
- Б) Надворі вже зовсім смеркло.
- В) Осінь. І така тиха, така ласкава.
- Г) Я те містечко пішки обходив.

А	Б	В	Г

3. Односкладні прості речення поділяються на два типи:

- А) називні та безособові;
- Б) з головним членом – присудком та означено-особові;

В) з головним членом – присудком та безособові;

Г) з головним членом – присудком та головним членом – підметом.

А	Б	В	Г

Комунікативна розминка

Прочитайте виразно вірш, визначити його основний мотив. Назвіть художні засоби. Знайдіть означено-особові речення, з'ясуйте, чи допомагають вони зосередити увагу читача на самій дії, а не на виконавці.

Назбираю в гаю запашного зілля,
Запашного зілля вибуялих трав.
З ясеня та кленів назбираю гілля,
Лепехи нарвати побіжу на став.
Клечанням обставлю, приберу кімнату,
Подивіться, мамо, хороше ж то як!
Усміхнуться очі, поміж тим у хату
Ввечір завітає стомлений козак.
Сядемо рядочком, зведем розмову
Тиху, сумовиту і про все про все...
Доки до віконця хусточку шовкову
Ніченька-черниченька з поля донесе.

(В. Чумак)

Письмова розминка

Прочитайте речення (розділові знаки пропущені). Поміркуйте, якою темою об'єднанні вислови.

Рідна земля і в жмені мила. Рідна сторона мати чужа мачуха. Вітчизна ось і альфа і омега!

Знайдіть неповне речення і випишіть, поставте розділові знаки. Зробіть синтаксичний розбір. Обґрунтуйте вживання тире у реченні.

Тема для розмови

Написати вільне або формальне есе на тему: «Можна все на світі вибирати, ину, вибрати неможна тільки Батьківщину» (з використанням односкладних речень)

Урок 63-64. Порядок слів у реченні. Просте ускладнене речення

Експрес-тести

1. Словосполучення й речення вивчається таким розділом науки про мову:

- А) фразеологія;
- Б) морфологія;
- В) синтаксис;
- Г) стилістика.

А	Б	В	Г

2. За метою висловлювання речення поділяються на:

- А) прості й складні;
- Б) односкладні й двоскладні;
- В) розповідні, питальні, спонукальні;
- Г) розповідні, окличні, питальні.

А	Б	В	Г

3. При інверсії:

- А) підмет стоїть перед присудком;
- Б) означення стоїть після означуваного слова;
- В) додаток – після слова, з яким він пов'язаний за змістом;
- Г) присудок – перед підметом.

А	Б	В	Г

Комунікативна розминка

Любов до Батьківщини починається з любові до рідної домівки.

Ускладнити речення: однорідними членами або вставним словом.

Письмова розминка

Замінити зворотний порядок слів на прямий.

1. У серцях палає юності вогонь. 2. У саду кружляє осінь листком одірваним. 3. Медово пахло літо. 4. Шумить з вітрами тихими ліщина. 5. На землю спокій дивовижний ліг. 6. Щастя людського усім напророчу. 7. Не повернуть козаки з походу. Не заграють сурми на зорі. 8. Зоріє ніч над степом голубим. 9. І про край якийсь розкішний клекотали журавлі. 10. Між скель снується неба сонна акварель.

Вибіркова робота

У запропонованих текстах знайдіть вставні слова, випишіть їх.

Хто знає, може, так і було насправді. Та, нарешті, спуск закінчується. І так, мабуть, до полудня.

І, здається, ще мить – і вигляне з-за зеленого мережива брита козацька голова, із хвацьким оселедцем, і голос, захриплий у походах, обпалить мене вогнем запитання:

– Хто ти єсть, мій нащадку? Вірний син землі-неньки чи осоружний бусурман, котрий і здатен лише на те, щоб пити соки її...

Поетичні рядки зі звертаннями

Рятуймо тексти письменника, розставляючи розділові знаки та обгрунтовуючи їх.

Край коханий Україна пісня солов'їна,
я лишив розбите серце на твоїх руїнах!
За її гірку дорогу і за долю вбогу
станьмо хлопці на коліна помолімось Богу!

В. Малик

Творчий диктант на доповнення синтаксичних одиниць

Відновити текст: уставити на місці крапок однорідні члени речення з довідки. Пояснити пунктограми.

І гори, й долини, і поля, і сади, і ставок, і хати були залиті ..., ..., ..., як срібло, світлом. Куди не кинеш оком, скрізь весело та любо! Зеленіла молода бутвина нагородах, зеленіли ...,, зеленіли розкішні

Над ставком, над садками ..., .., ... хвилями золоте марево, неначе на повітрі ворухились якісь пасма ниточок. А над зеленою землею синє-синє та глибоке літнє небо; а між небом та землею золоте сонце та хвиля світова! І весело, й любо, й радісно! І не до одного веселого, навіть до нещасного, безталанного сміялося небо, сміялася земля, сміялося сонечко ясне, а ставочок між зеленими горами, між зеленими неначе реготавсь!..

Холодне серце старої Хомини; весь світ — ..., ..., ... — усе
(І. Нечуй-Левицький).

Довідка: миготіло, грало, лилося; поля, садки; вербами та садами; чистим, прозорим, білим; тонких золотих; і фабрика, і ліс, і небо; бур'яни та бузина; захиталось і закрутилось.

Визначити види однорідних членів речення.

Тема для розмови

Виписати з текстів літератури рідного краю 3 простих ускладнених

2. Безсполучниковим складним називається таке речення, в якому:

А) одне просте речення за змістом граматично залежить від іншого і з'єднується з ним за допомогою підрядного сполучника чи сполучного слова.

Б) прості речення рівноправні за змістом і пов'язані сурядним сполучником.

В) наявний лише один головний член

Г) прості речення об'єднані за змістом та інтонацією без допомоги сполучників або сполучних слів.

А	Б	В	Г

3. Яке складне безсполучникове речення виражає одночасність дій, явищ:

А) Пригріло сонечко, обсохла земля, потягло орача в поле.

Б) Глянеш на небо – небо високе, глянеш на хмари – хмари летять.

В) Сьогодні особливо звабно темніли на приполах обскубини гречки, легка паморозь пірію стелилась у долинах, молода конюшина між карячкуватих дубів кликала у лісосмугу.

Г) Чогось завжди так виходить: гарного гриба не знайдеш, а поганка сама в очі лізе.

А	Б	В	Г

Комунікативна розминка

Український народ завжди вирізнявся з-поміж інших своєю високою культурою поведінки, насамперед повагою до людей старшого віку і в першу чергу до батьків, том ущо це люди, які дали нам життя, виховали нас. Зараз пропоную вам висловити вдячність батькам у формі складнопідрядного речення:

Я хочу подякувати мамі за те, _____

Письмова розминка

У кожному з речень підкресліть граматичні основи. Доведіть, що записані речення - складні. Чи в усіх складних реченнях частини з'єднано за допомогою сполучників? Прочитайте безсполучникові речення.

І. Мова, наша мова, мова кольорова, в ній гроза травнева й тиша вечорова. А для мене, мово, ти мов синє море, у якому тоні і печаль, і горе. Мова, наша мова – пісня стоголоса, нею марять весни, нею плаче осінь. Нею марять зими, й нею кличе літо. В ній криваві рими й сльози "Заповіту".

Дослідження-відновлення

Прочитайте речення. Поміркуйте, які сполучники доцільно вставити замість крапок. Обґрунтуйте свій вибір. Запишіть відновлені речення.

1. Повітря тремтить від спеки, ... в срібнім мареві танцюють далекі тополі (М. Коцюбинський). 2. Скоро проліски з-під снігу глянуть синіми очима ... повіває теплий вітер над розкованим Дніпром (В. Сосюра). 3. Недобра мова йшла за побратима, ... ти мовчав і знизував плечима (Д. Павличко). 4. Тієї весни рано прокинувся ліс ... недовго дрімали дуби (В. Кучер). 6. Шлях часом відходив від річки, ... річка оминала природні пагорби землі і відходила від шляху (І. Ле). 7. Вітру на морі не було, ... клекотів сильний прибій (М. Трублаїні). 8. Літа ніколи не повертаються до людини, ... людина завжди повертається до своїх літ (М. Стельмах).

Тема для розмови

Прочитайте текст та продовжіть його 3-4-ма складними реченнями з різними видами зв'язку про необхідність захищати Україну від різного роду ворогів.

У дев'ятнадцять

Андрій чекав: ось-ось поїзд одірветься од річки й помчить кудись убік, через гори й ліси. Хай би отак ішов і йшов вистукуючи колесами погойдуючись і ніде не зупиняючись і хай би віз його аж до краю війни.

Але війна не мала ні кінця, ні краю. Вона була скрізь: у селах і містах у небі й на землі у душах і в серцях. Від війни не втікали – з нею боролись. Андрій не відмовлявся від боротьби. Він став на цей шлях без примусу, добровільно. Однак відпочити від цього запеклого поєдинку він би не відмовився. Дев'ятнадцять років – це ж так небагато. У дев'ятнадцять люди мають милуватися сонцем а не битися за право глянути на нього бодай одним оком. У дев'ятнадцять років люди повинні мати право на життя а не вмирати як квіти збиті безжальними ударами сліпої палиці перехожого.

(За П.Загребельним)

Урок 66. Пунктуаційна помилка. Тире між підметом і присудком

Експрес-тести

1. У реченні *Моє життя – руйновище любові, де вже ніякий цвіт не процвіте* (Л. Костенко) тире стоїть між підметом і присудком на місці пропущеної дієслівної зв'язки, бо:

- А) присудок виражений іменником у називному відмінку, перед яким немає заперечної частки не;
- Б) присудок виражений прикметником;
- В) один з головних членів виражений неозначеною формою дієслова;
- Г) обидва головні члени виражені інфінітивом.

А	Б	В	Г

2. У реченні *Тричі по п'ять — п'ятнадцять* тире стоїть між підметом і присудком на місці пропущеної дієслівної зв'язки, бо:

- А) присудок виражений іменником у називному відмінку, перед яким немає заперечної частки не;
- Б) присудок виражений кількісним числівником у називному відмінку;
- В) один з головних членів виражений неозначеною формою дієслова;
- Г) обидва головні члени виражені числівниками у непрямих відмінках.

А	Б	В	Г

3. У якому варіанті неправильно розставлено розділові знаки?

- А) Багата держава, яку утворюють бідні люди, — абсурд! (О. Довженко)
- Б) Кожен учитель — заручник своїх учнів. (А. Коваль)
- В) Любов це насамперед відповідальність, а потім уже насолода, радість. (В. Сухомлинський)
- Г) Лиш боротись — значить жить. (І. Франко)

А	Б	В	Г

Комунікативна розминка

Прочитайте текст. Яке із суджень про кохання вам більше імпонує: науки, церкви, філософів чи поетів? Ким тут, на вашу думку, є сам автор?

Спробуйте знайти слова, щоб пояснити, що таке кохання в різних стилях — науково-популярному та художньому.

Двоє

Немає нічого прекраснішого, ніж коли зустрічаються дві уяви закоханих. Бо кохання — це не тільки симпатія, зачарування, потяг, пристрасть, зітхання-зізнання, клятви і ревності, мовчання і дотики... Це набагато простіша річ, ніж ми гадаємо. Це — ідентичність параметрів двох нервових систем. Підсвідоме одного індивідуума захоплене підсвідомим другого індивідуума. Репродуктивна система одного вгадує найбільш прийнятну для неї репродуктивну систему іншого. І хто знає, чого тут більше — власної волі, чи волі долі, провидіння природи. Наука твердить. Але як гарно про це каже народ: «суджені одне одному», «звела їх доля», «любов не короста — не вигоїш спроста». Церква: «шлюби укладаються на небесах». Платон: «Люблячі серця відшуковують одне в одному свою подібність і любов є не що інше, як спілка розділених часток єдиної колись істоти». Ну, а поети знаходять ще більше слів...

Письмова розминка

Перебудуйте подані речення так, щоб у них між підметом і присудком стояло тире. З'ясуйте відмінність у способах вираження присудка. Які з речень доцільніше вживати? Чому?

Зразок: Словосполучення є одиницею синтаксису. Словосполучення — це одиниця синтаксису.

1. Підмет і присудок є головними членами речення. 2. Синоніми вживаються як образні засоби мови. 3. Допоміжне дієслово є зв'язкою у складеному присудку. 4. Дієприслівник функціонує як особлива форма дієслова. 5. Другорядними членами речення є такі слова, за допомогою яких поширюються головні члени речення. 6. Речення являє собою єдину синтаксичну одиницю, яка може виражати думку.

Прочитайте і перепишіть прислів'я. Там, де треба, поставте тире між підметом і присудком.

1. Вірний приятель то найбільший скарб. 2. Розум скарб людини. 3. Одна мати вірна порада. 4. Вовка боятися в ліс не ходити. 5. Правда як олія: скрізь наверх спливає. 6. Щастя без розуму як торбина дирява. 7. Щастя біжить а нещастя лежить.

— *Поясніть лексичні значення слів скарб і щастя.*

— *Побудуйте словотвірні ланцюжки від цих слів.*

Тема для розмови

Прочитайте текст. Чи розділяєте думку автора? Чи задумувалися ви про свої потреби? Чи можете точно сказати, чого потребуєте найбільше? Складіть кілька речень, використовуючи вивчені орфограми, у які вкладіть свої міркування про потреби і «витребеньки». Як ви розумієте речення «Як багато нам мало»?

Треба...

Спочатку не знаєш, чи тобі треба.

Не знаєш, що треба.

Не знаєш, скільки треба.

З'являється поТреба.

Спочатку дещо треба.

Потім треба більше.

Треба багато. Треба більше за всіх.

Треба виТребеньки.

Нарешті щось маєш.
Потім маєш удосталь.
Маєш, що треба, але вже не треба.
Хочеш хотіти, але не знаєш, що і скільки.
...Як багато нам мало.
Як багато нам не треба...
«Збирання попільнок».

Урок 67. Звертання

Експрес-тести

1. Знайти речення, у якому звертання стоїть на початку.

- А) Ти зійди на гору, брате, і поглянь на схід: стали світлі наші хати і просторий світ.
Б) О ліро, на світ увесь брини про зорі щастя .
В) Ми зберегли тебе, українська мово, щоб лютий ворог не поранив.
Г) Добридень, тату мій і далі неосяжні, прийміть любов мою й тепло пісень моїх.

А	Б	В	Г

2. Визначити речення з поширеним звертанням.

- А) До тебе, Україно, наша бездольная мати струна моя перша озветься.
Б) Пригадайте, мамо, те прощання край воріт, де сяяла роса.
В) Микито, знов мою пораду ти забув і судиш про князів.
Г) До тебе, мій дорогий юний друже, приходять усе нові та нові книжки, які відкривають безмежні обрії знань.

А	Б	В	Г

3. У яких реченнях допущено пунктуаційні помилки?

- А) О поле, й дорога, і річка, й узлісся зелене! Ви в серці у мене.

Б) О незвичайна, чародійна мово, Хоч пронеслася молодість громово, Твій звук у мене в серці не затих.

В) О Львове батьку мій камінний, знаю, Як мучила тебе страшна жада в бою, коли напасницька орда Топтала й роздирала Русь безкраю.

Г) За все тобі спасибі, низький уклін о земле, наш уклін!

А	Б	В	Г

Комунікативна розминка

Скласти діалог (5-10 реплік) із використанням звертань на тему: «Від чого слід оберігати рідну мову?»

Письмова розминка

Антисуржик

Виправити помилки у вживанні звертань

Наташа, ти сьогодні підеш зі мною в парк? Серьожа, ти допоможеш мені зробити завдання по мові? Ганна Петрівна, а в нас буде сьомий урок? Шановна Світлана Василівна! Мій син не був у школі із-за поганого самопочуття. Антолій Семенович, ви прийдете до нас завтра? Шановний депутат Заєць, досить вам уже балакати з місця!

У поданих реченнях поставити розділові знаки.

Не забудь мій сину жнивне поле! Здрастуй сонце і здрастуй вітре! Здрастуй свіжосте нив! До тебе Україно наша бездольная мати, струна моя перша озветься. О слово рідне хто бех тебе я? Як я люблю тебе мій рідний краю! Мої суцвіття биті холодами ви добру зав'язь все-таки дали. Якби я міг, якби зумів я тебе Вкраїно воскресить.

Подані іменники постав у кличному відмінку. Підбери до них прикметники, таким чином утвориши поширені звертання. Зверни увагу, що прикметники при звертанні стоять у називному відмінку.

Калина, тополя, вишня, мрійниця, товаришка, Дніпро, Київ, Павло, Юрій, коник, киця, пташка, поезія, Марія, Ярина, земля, Україна, друг, сестра, брат.

Тема для розмови

Написати есе із використанням звертань «Найдорожчий скарб у кожного народу – рідна мова».

Урок 68. Вставні конструкції

Експрес-тести

1. Визначити, в котрому реченні є вставне слово.

- А) Чужі недоліки видно краще.
- Б) Із пагорба видно чудові сільські краєвиди.
- В) Сьогодні видно не наш день.
- Г) Сьогодні видно вашу роботу.

А	Б	В	Г

2. Визначити, в котрому реченні НЕМА вставного слова.

- А) Очевидно ми прийшли занадто швидко.
- Б) Очевидно – вставне слово.
- В) Було очевидно кого відберуть у десятку кращих спортсменів року.
- Г) Очевидно й неймовірно – однорідні члени речення.

А	Б	В	Г

3. НІКОЛИ не буває вставним слово

- А) уявіть;
- Б) принаймні;
- В) можливо;
- Г) без сумніву.

А	Б	В	Г

Комунікативна розминка

Прочитайте гумореску Павла Глазового

Вже ніч надворі. Не спить дитина.
Схилився батько над ліжком сина
І виявляє любов і ласку.
- Послухай, - каже, синочку, казку.
Так, значить, дід жив і, значить, баба.
Була в них, значить, ще й курка ряба.
І сіла, значить, вона в гніздечко
І, так сказати, знесла яєчко.
Дід бив яєчко і баба біла.
Ну, баба, значить, теж не розбила.

А, так сказати, пробігла мишка... –
І тут синочок схопився з ліжка:
- Все значить, значить та так сказати...
Не треба казки! Я хочу спати!

*Яким чином автор гуморески досягає комічного ефекту?
Чому розповідь батька виявилася малоцікавою і обурила сина?*

Письмова розминка

Спишіть речення, розставляючи пропущені розділові знаки. Над вставними словами скорочено надпишіть, що вони виражають чи на що вказують.

1. Того можливо не знайду я слова, щоб наш прекрасний оспівати світ.
 2. Мені правда не хотілося говорити про Чепура на педрадї, але іншого виходу справді не було.
 3. І я виходжу в гомін трав і припадаю до слїда, бо значить хтось мене чекав, а може й зараз вигляд.
 4. За східним звичаєм гості не сміють відмовлятися від дарунків, бо то була б господарям образа.
 5. Здавалося заgrimів десь на небі грїм .
 6. Пізнати й оцінити Довженка один чоловік мабуть не в змозі.
 7. Нащо бачте згадувать, що давно минуло.
 8. Полювання як ви потім побачите потребує багато часу.
-
-
-
-
-
-

Визначити, вставними словами чи членами речення є виділені конструкції (розділові знаки пропущено).

1. **Може** статися непоправне.
2. **Може** ми зможемо відвідати цього літа своїх родичів у Карпатах.
3. «**Може** я міг би вам допомогти», - довірливо запитав знайомий.
4. Ніхто не **може** мені допомогти.
5. Усі **кажуть** по-різному.
6. **Кажуть** риба гниє з голови.
7. **На щастя** вдалося уникнути неприємностей.
8. **На щастя** мати подарувала синові вишиваний рушник.

9. Мені сьогодні не **виходить** прийти на зустріч. 10. Хлопці **виходить** виявилися хорошими спортсменами.

Тема для розмови

Напишіть есе «Запам'ятай, моя дитино: хто любить батька, матір і родину, той нелюдом не стане й на хвилину», використовуючи вставні конструкції

Урок 69-70. Однорідні члени речення. Однорідні означення. Розділові знаки при однорідних членах речення

Експрес-тести

1. Визначити речення, в якому наявні ОЧ:

- А) Іду просторами землі, кожен руку мені тисне.
- Б) Сади стояли в тумані білого цвіту.
- В) Снігом холодним од трав віє.
- Г) Ти працюєш, любиш свій край і сонце.

А	Б	В	Г

2. Виділіть речення з неоднорідними означеннями (розділові знаки пропущено) :

- А) На липі з'явилося свіже молоде пахуче листя.
- Б) Якись солодкі неприємні спогади колисали його серце.
- В) Прийде пісня шумовита рвучка голосна.
- Г) Одшуміли весняні грози і настали теплі квітневі дні.

А	Б	В	Г

3. Визначити речення, в якому відсутні ОЧ :

- А) Фіалка уособлює прихід весни, пробудження природи.
- Б) Життя пливе в майбутнє, завтрашнє, в безкрає.
- В) Чоловіки весело відповідали на привітання.
- Г) У нього любляче серце, м'який і добрий характер.

А	Б	В	Г

Комунікативна розминка

Прочитайте текст.

Українська пісня

Українська пісня! Хто не був зачарований нею, хто не згадує її, як своє чисте, прозоре дитинство, свою горду юність, своє бажання бути красивим і ніжним, сильним і хоробрим?

Який митець не був натхненний її багатючими мелодіями, безмежною широтою і красою її образів, чарівною силою, що викликає в душі людській найскладніші, найтонші, найглибші асоціації, почуття і прагнення всього, що

є кращого в людині, що підносить її до вершин людської гідності, до людяності, до творчості.

Чи сподобався вам текст?

Чим саме?

Чим насичена та переповнена мова тексту?

Письмова розминка

Визначте у реченнях однорідні та неоднорідні означення.

- 1) Весна прийшла рання, буйна, дружна.
- 2) Велике тютюнове листя одразу обплутало мене.
- 3) Вгорі небо синє, бездонне, умите сонцем і збуджене весною.
- 4) Якось раз над містечком буяла тиха, місячна ніч.
- 5) Іноді тільки ловив її очі – глибокі, пильні, допитливі.
- 6) Ще очі дивились мрійно кудись за вікно в місячну морозну ніч.
- 7) Великий, кремезний, суворий чоловік ходив біля неї.
- 8) Холодний, колючий вітер гнав низько над землею важкі хмари.

Розставте розділові знаки в реченнях з однорідними членами та при узагальнюючих словах.

1. Усе оповито мовою любов до Батьківщини до всього прекрасного, що створив народ протягом віків. 2. Слово у чутливій душі розпросторює свої крила звучить багатобарвно наповнює молоде серце відчуттям краси. 3. Цей словник фіксує все назви всіх предметів дій станів якостей. 4. Немає «німих» держав їхні зовнішні і внутрішні функції завжди реалізуються певною мовою. 5. Мова передає нащадкам все свій досвід і мудрість перемогу і славу культуру і традиції думи і сподівання. 6. Україну захльостує повільно російськомовних художніх рекламних інформаційних та періодичних видань.

Урок 71. Відокремлені означення та прикладки

Експрес-тести

1. Поширене означення НЕ ТРЕБА відокремлювати комами в реченнях (розділові знаки пропущено)

- А) Дуби наповнені темінню стоять безшелесно.
- Б) Мої дні течуть тепер серед долини наливої зеленим хлібом.
- В) Покрите хмарами сонце вибилося з-за гори.
- Г) Над луками залитими квітневою повинню холонув вечір.

А	Б	В	Г

2. Поширене означення треба відокремлювати комами в реченні (розділові знаки пропущено)

- А) Мечем і кров'ю писані кросворди ніхто уже повік не розгада.
- Б) Темна ніч напоєна степовими пахощами пропливала над Асканією.
- В) Найдовше сніг тримається в присипаних листям чи землею ровях.
- Г) Край моря сонце золотить укриті лісом гори.

А	Б	В	Г

3. Відокремленою прикладкою ускладнено речення

- А) Сумління – річ тендітна і марка.
- Б) Всесвіт цей – акваріум планет.
- В) Книги – морська глибина.
- Г) Виє вовк – ночей моїх соліст.

А	Б	В	Г

Комунікативна розминка

Акцентуаційна хвилинка

ЧорнОслив, чорнослИвовий, чорнОпис, чорнорОб, чорнорОтий, гуртОжиток, рукОпис; Озеро — озЕра (мн.), два (три, чотири) Озера; дЕрево — дерЕва (мн.), два (три, чотири) дЕрева; жінка — жінКИ (мн.), дві (три, чотири) жІнки; Острів — островИ (мн.), два (три, чотири) Острови, вечорИ (мн.) — два вЕчори, один — одногО (Р. в.), одномУ (Д. в.), однИм (Ор. в.), усі до Одного, один за Одного, один Одного, сорокОвий, чотирнАдцять,

чотирнадцятьОх, п'ятдесЯт, п'ятдесяТИ, сімдесЯт, сімдесяТИ, вісімдесЯт, вісімдесяТИ.

Письмова розминка

Поставити розділові знаки. Підкреслити відокремлені означення.

Вони замислені й похнюплені сиділи у темряві. Дні ясні та погожі чергувалися з темними холодними ночами. Лице освітлене сонцем здавалось випромінювало щастя. Вони дивилися на оголений і поцвяхований золотими крапками шмат обрію. Музика бадьора чарівна полинула через шкільне подвір'я. Гроза розправляла гармати чорнява легка нежорстока. Яскрава мелодія радісна сяюча звучить і летить далі. Провідник невисокий спритний щиро усміхався. По шляху йшов старий дід одягнений у білу полотняну одежу.

Поставити розділові знаки. Підкреслити прикладки.

Ми українці переконані, що живемо у своїй державі. Обереги захисники від різних нещасть роблять людину більш впевненою при зустрічі з бідною. Наші пращури вважали себе онуками Даждьбога бога сонця і добра. Дідусів тато Нестор Лукич був засланий у Сибір разом зі своїм батьком. Він досвідчений психолог зовсім не хотів сперечатися. Великою любов'ю наших читачів особливо дітей користуються твори Всеволода Нестайка. Столітник або алоє використовують для лікування шлунку.

Переписати, розставляючи розділові знаки. Підкреслити відокремлені члени речення. Вказати речення зі звертанням.

1. Радуюсь вам молоді тонкоброві наче з бронзи відлиті дзвінки у розмові. 2. Радуюсь очам налитим блакитом радуюсь усмішкам палким і відкритим. Нам молодим чужа була утома. 3. Рoste дочка смаглява і кирпата. 4. У надвечір'я вийшла наче з пісні дівчинка наївна і проста.

Тема для розмови

Написати вільне есе «Материн гнів як весняний сніг: рясно впаде, та скоро розтане», використовуючи відокремлені члени.

2. Укажіть речення, у якому відокремлені означення виражені дієприкметниковим зворотом

- А) В імлістій далині, осяяні срібним промінням місячним, стояли широкі лани золотого жита та пшениці(М. Коцюбинський).
Б) Зачаровані подорожні сиділи й мовчали (М. Коцюбинський).
В) Оповитий тишею степ дихав пахощами росяних трав (Петро Панч).
Г) А он старе Монастирище, колись козацьке село (Т. Шевченко).

А	Б	В	Г

3. Укажіть речення, у якому відокремлена обставина виражена іменником з прийменником

- А) Співають усі, за винятком Ліни Яцуби, дочки відставника...(О. Гончар).
Б) Незважаючи на вітрець, робилося душно (Г. Тютюнник).
В) Звучав потемнілий дзвін, пудів на тридцять (М. Стельмах).
Г) У лісі, oprіч мене, є ще хтось (Є. Гуцало).

А	Б	В	Г

Комунікативна розминка

Уявіть, що ви досвідчені редактори. Допоможіть письменнику-початківцю знайти речення, у яких допущені помилки, відредагуйте їх.

До українського віночка вліталося чимало квітів: калини, ружі, безсмертника, деревію, незабудки, чорнобривців, любистку, волошок, ромашки. Саме почесне місце належало деревію. Відцвівши, вітер розносить урізнобіч білі квіточки, які стали насінням. Та хоч би де не проросло зернятко, деревій завжди цвіте. Тому і влітали дівчата свої віночки, прикрасивши їх символом нескореності й довголіття.

Письмова розминка

Користуючись довідкою, вставте замість крапок пропущені дієприслівникові звороти і розставте необхідні розділові знаки. Вітер бринить билиною, що ... блякло, торішньо ворушиться біля ніг. Куц калини

... де-не-де червоніє ягідням, краплинами бубок на кетягах. Мов стрічка, що ... безладно летить на екрані, летить ... мигтючо до хаосу, так щодалі швидше відлітають дні, місяці, роки. Ярославна... пішла вздовж течії донизу і ... зупинилась. (О. Гончар)

Довідка: неквапом ступаючи з каменя на камінь; до пояса потонувши в заматах; рвучись; прискорюючись шалено; пробившись крізь товщу снігу; не доходячи містка.

Запишіть текст, вставте, де потрібно, розділові знаки. Знайдіть відокремлені обставини. Визначте, якими частинами мови вони виражені.

Прийшла весна. Птахи повертаючись із далеких країв віталися з рідною землею. Усе навколо оживало цвіло буяло. Земля, що вчора виглядала білою пустелею, нині нагадувала казковий зелений килим увінчаний ранніми квітами.

Дерева укриваючись пишним цвітом мрійливо погойдували вітами. Весняне сонце зігріваючи весь простір кидало на землю ніжні промінці, що сріблом переливалися на хвилях маленького струмочка.

Тема для розмови

Напишіть вільне есе на тему «Моя улюблена телевізійна передача», використовуючи відокремлені обставини.

Урок 73. Кома й крапка з комою в складному реченні

Експрес-тести

1. Між частинами складносурядного речення перед єднальними сполучниками і, й, та кома:

- А) не ставиться ніколи;
- Б) може ставитись або не ставитися залежно від інтонації;
- В) ставиться, якщо є спільний для обох частин складносурядного речення другорядний член;
- Г) не ставиться, якщо є спільний для обох частин складносурядного речення другорядний член.

А	Б	В	Г

2. НЕ ТРЕБА ставити тире між частинами складносурядного речення (розділові знаки пропущено):

- А) Чимось зарадиш людині і на душі легко весь день.
- Б) Чужих два слова в пісні буде і пісня вся тоді чужа!
- В) Озвався постріл над рікою і на коня схиливсь козак.
- Г) Квітує жито і ячмінь колос викидає.

А	Б	В	Г

3. Знайдіть безсполучникове складне речення, у якому правильно поставлено розділові знаки:

- А) Мусим добре знати - крім весни і літа, є ще в нашім серці осінь і зима.

- Б) Бери до серця і затам: душа творця не перекувітне.
 В) Дитинству все казковим видається: не збіднюйте ж душі його красу!
 Г) До правди тяжко ми доходим; неправда прийметься за мить.

А	Б	В	Г

Комунікативна розминка

Прочитайте початок тексту. Продовжте його роздумом про те, чи є у вас сила духу та як ви її виховуєте. У висловлюванні використайте складносурядні речення. Поясніть розділові знаки.

Як набути силу духу? Найкращий союзник — праця, а найстрашніші вороги — лінощі й розхлябаність. Треба боротися з «я не хочу» і говорити собі «я повинен». Усі палять, а ти не пали. Непогано було б подивитися кіно по телевізору, але ще не зроблено уроки. Значить, треба сісти за письмовий стіл... Поступово прийде почуття того, що ти володієш своїми емоціями, вчинками, звичками... (За П. Поповичем).

Письмова розминка

Дослідження-відновлення

У безсполучниковому складному реченні розставити потрібні розділові знаки. Зробити синтаксичний розбір першого речення.

1. Болота миттю всмоктували й поглинали все прокладене посеред їхніх непевних хитависьк високі береги обронювали кручі обсипаючи разом з ними й мостіння. 2. По деяких ямках стежки блищала водиця тут ж валявся пом'ятий явір збита різучка-трава осока через неї плигали здоровенні жаби у воді вони кумкали по тім боці в осоці щось свистало. 3. Непримітно час минав непримітно сонце пливло до спокою воно вже так

низько осіло понад самою землею стоїть його іскристе коло розстилаючи аж червоний світ по траві.

Поставити між частинами складних безсполучникових речень кому або крапку з комою. Підкреслити підмети і присудки.

Місяць на небі зіроньки сяють тихо по морю човен пливе. Білі акації будуть цвісти в місячні ночі жагучі промінь морями залле золотий річку, і верби, і кручі. Зорі сяють серед неба горить білолиций верба слухає соловейка дивиться в криницю. Гарячою зеленою барвою горить на сонці ячмінь широко стелиться килим ясно-зеленого вівса дала темніє просо. Тихесенько вітер віє степи, лани мріють між ярами над ставами верби зеленіють.

Перетворити подані прості речення на складносурядні зі сполучником і, потім на безсполучникові.

Українець завжди брав із собою в далеку подорож пучечок чебрецю. Його гострий гарячий аромат нагадував про тепло рідної домівки, відновлював сили, зміцнював дух. Чебрець широко застосовувався в народній медицині для лікування простудних захворювань. Пасічники вважають його одним з кращих медоносів.

Тема для розмови

Написати вільне есе «Останні осінні дні», використовуючи складносурядні та безсполучникові речення з різними розділовими знаками й без них.

Урок 74. Двокрапка в складному реченні

Експрес-тести

1. У безсполучниковому складному реченні

Своїм мовним багатством і змістом розмаїттям українські прислів'я і приказки охоплюють усі аспекти життя людини? Її погляди на світ, суспільні явища, громадські та родинні стосунки, побут тощо.

Пропущено:

- А) кому;
- Б) крапку з комою;
- В) двокрапку;
- Г) тире.

А	Б	В	Г

2. Коли речення *Якщо хочеш їсти калачі, то не сиди на печі.* переробити на безсполучникове, то потрібно поставити:

- А) кому;
- Б) крапку з комою ;
- В) тире;
- Г) двокрапку.

А	Б	В	Г

3. Прочитайте речення. У тому(1) що ви не знаєте(2) що зараз модно(3) є позитивний момент (4) ви не намагаєтеся бігти за модою. Двокрапку треба поставити на місці цифри:

- А) 1
- Б) 2
- В) 3
- Г) 4

А	Б	В	Г

Комунікативна розминка

Прокоментуйте вислів.

Людам давно відома одна чудова, перевірена життям істина: тільки велика мета породжує велику енергію.

Є.Брошкевич

- Як ви розумієте цей вислів? Яка мета у вас?
- Що потрібно, щоб її досягнути?
- Чому, на вашу думку, у реченні поставлено двокрапку?
- Які смислові зв'язки між частинами безсполучникового складного речення?

Письмова розминка

Дослідження-моделювання з елементами класифікації
Змодельовати й записати уривки з поетичних творів В. Симоненка, дібравши їхнє продовження з другого стовпчика. Визначити, у яких із них між частинами вживається кома, а в яких — двокрапка. Довести це за допомогою правил пунктуації.

1. Я тут один, мов у чужому краї...
2. Не розірвати цю холодну тишу...
3. Не бажаю я нічого, хочу тільки одного...
4. Осінній вечір морозом дихав...
5. Сусіди кажуть...

6. Дівчата кажуть...

7. Лягли шляхи нові, широкі й вольні...

1...Стуку серця дорогого біля серденька мого.

2...Ніхто мене, як друг, не привіта.

3...У небі місяць, немов п'ятак...

4...парубок нічого...

5...Степи, озера й ріки ожили.

6...хлопець так собі...

...Вона міцна й похмура, мов граніт.

Дослідження – трансформація

Наведені речення перероблено із безсполучникових. Відновіть первісний вигляд цих прислів'їв, відкинувши сполучники. Між частинами складних безсполучникових речень поставте потрібні розділові знаки.

1. Коли здобудеш освіту, то побачиш більше світу.
2. Мир у світі таки буде, бо його хочуть усі люди.
3. Дерево міцне корінням, а людина трудовим горінням.
4. Якщо хочеш їсти калачі, то не сиди на печі.
5. Коли достигне яблучко, то само відпаде.
6. Більше діла, а менше слів.
7. Слово не горобець, бо коли вилетить, то не зловиш.
8. Брехня мов куля зі снігу, бо що далі котиться, то більше стає.

Тема для розмови

Скласти висловлення в публіцистичному стилі на тему «Не бійтесь заглядати у словник: це тишій яр, а не сумне провалля». Використати безсполучникові складні речення, які виражали б різні смислові відношення.

Урок 75. Тире в складному реченні

Експрес-тести

1. Тире потрібно поставити між частинами складносурядного речення (розділові знаки не розставлено):

- А) Сині роси зблискували на травах і сонце купалося на левадах.
- Б) Десь у хлібах кричав перепел і туман стелився од річки.

- В) На хвилину раптом стихли голоси і спинилися тіні.
 Г) Хвилина ще і схід розпише в сліпучі барви небосхил.

А	Б	В	Г

2. Тире слід поставити між частинами безсполучникового складного речення (розділові знаки не розставлено):

- А) Переконатися пора зробивши зло не жди добра.
 Б) Одним заспокоюю себе у мене ще все попереду.
 В) У товаристві лад усяк тому радіє.
 Г) Добре сказано Сенекою жорстокість народжується з посередності й слабкості.

А	Б	В	Г

3. Двокрапку потрібно поставити в реченні (розділові знаки не розставлено):

- А) Перемелеться лихо добро буде.
 Б) Вовка боятися в ліс не ходити.
 В) Раніше встанеш більше діла зробиш.
 Г) Сказано велика птиця горобець.

А	Б	В	Г

Комунікативна розминка

*Подумайте, який з цих висловів підходить до сьогоднішньої теми.
 Аргументуйте свою відповідь.*

- «Кращий спосіб зберегти пам'ять про добрі справи – повторювати їх».
- «Слово скаже – соловей заспіває».
- «Хай оживає істина стара: людина починається з добра».

Письмова розминка

Дослідження-групування з усним обґрунтуванням

Прочитати народні вислови. Дослідити, яку функцію виконує в них тире. Згрупувати речення за правилами пунктуації:

а) тире між підметом і присудком;

б) тире в неповному реченні;

в) тире в безсполучниковому складному реченні.

1. Дай язикові волю — заведе в неволю. 2. Добрий намір — то вже півсправи. 3. Дурний язик — голові не приятель. 4. Млин меле — борошно буде, язик меле — біда буде. 5. Не допомагай грошима, а краще — плечима. 6. Не дорогий початок, а — кінець. 7. Не спіши побалакати — спіши працювати. 8. Порожня бочка гучить, а повна — мовчить. 9. Пуста думка — зайва ноша. 10. Склав план — діло зробиш. 11. Слово без діла — гітара без струни. 12. Язик мій — часто ворог мій (Нар. творчість).

Виберіть речення, де треба ставити тире між частинами БС речення та запишіть їх.

1) Посієш впору збереш зерна гору. (Нар. творчість) 2) Ти зійди на гору брате і поглянь на схід стали світлі наші хати і просторий світ. (Я. Колас) 3) І добре синові в нього є мати. І добре матері в неї є син. (А. Малишко) 4) Не плюй в колодязь пригодиться води напиться. (Л. Глібов) 5) Перемога прийде але не сама її треба ще здобувати. (Ю. Смолич) 6) Я пам'ятаю на Дніпрі од берегів так пахли трави. (М. Сосюра) 7) Поглянув я на ягнята не мої ягнята. Обернувся я на хати нема в мене хати. (Т. Шевченко) 8) Здобудеш освіту побачиш більше світу. (Нар. творчість)

Тема для розмови

Вправа-аналіз.

Прочитайте текст. Пропустіть його через своє серце. Поясніть вживання розділових знаків у складних реченнях.

Наша Батьківщина – це могутнє тисячолітнє дерево. Тож нехай кожен із нас буде не сухою, безплідною колючкою на цьому дереві, а живою гілкою. Пам’ятай, що наша Батьківщина ніколи не підкорялася ні одному завойовнику. Знай, що справжнього патріота нашої Батьківщини можна знищити фізично, але підкорити не можна. (В. Сухомлинський)

Яке речення можна трансформувати в БСР?

Визначте види складних речень.

Урок 76. Розділові знаки при прямій мові

Експрес-тести

1. Речення, що промовляються учасниками діалогу, називаються...

- А) цитатами;
- Б) репліками;
- В) діалогом;
- Г) словами автора.

А	Б	В	Г

2. Неправильно замінено пряму мову непрямою в реченні:

- А) Євген Гуцало писав, що пам’ять наша – глибокий чарівний колодязь.
- Б) Нова вчителька сказала учням, що мене звать Олена Пилипівна.
- В) Мені казала мати, щоб робив добро і чисту совість не віддавав за шмати.
- Г) Сашко побажав сестрам доброго ранку.

А	Б	В	Г

3. Якщо слова автора вживаються перед прямою мовою, то після них ставиться:

- А) двокрапка;
- Б) кома;
- В) тире;
- Г) кома, тире.

А	Б	В	Г

Комунікативна розминка

Складіть і розіграйте діалог між автором художнього твору і редактором (5-7 реплік) на тему «Чи буде надруковано мій роман?». Варіант I моделює схвальний відгук і позитивну відповідь редактора, варіант II – відмову. Додержуйте етикетних формул спілкування.

Письмова розминка

Скласти схеми речень із прямою мовою.

«Ті школярі,—писав В.О.Сухомлинський,—які нічого, крім підручників, не читають, дуже поверхово оволодівають знаннями». (Із журналу.)
 Прощаючись він сказав: «Я хочу, щоб ви добре вчилися, друзі». (З газети.)
 «Завдання буде виконано»,— рішуче вимовив Павлик. (О.Гончар.)
 «Чи не час нам в дорогу?» — спитала Соломія. (М.Коцюбинський.)

Творче конструювання

Скласти по п'ять речень із прямою мовою на застосування різних правил уживання розділових знаків при прямій мові. Схарактеризувати структуру змодельованих речень.

Тема для розмови

Чи існують художні твори, написані винятково у формі діалогу або монологу? Відповідь обґрунтуйте, наведіть приклади.

Урок 77-78. Стилiстична помилка. Стилiстичне використання багатозначних слiв i омонiмiв

Експрес-тести

1. Укажіть, у якому рядку знаходиться слово, що не є синонімом до «говорити»:

- А) ректи, видавлювати, спалахувати;
- Б) казати, подейкувати, цідити;
- В) промовляти, рубати, цвенькати;
- Г) мовити, лопотати, шипіти.

А	Б	В	Г

2. У кожному рядку вилучи зайве слово.

- А) ненаситність, ненажерливість, пожерливість;
- Б) засмучувати, прикро вражати, завдавати болю;
- В) очник, очний лікар, окуліст;
- Г) повідомлення, сповіщення, втручання.

А	Б	В	Г

3. Укажіть, у якому рядку подані не пароніми:

- А) замок – замок;
- Б) ґрунтовий – ґрунтовний;
- В) дружний – дружній;
- Г) ефективний – ефектний.

А	Б	В	Г

Комунікативна розминка

Прочитати в особах. З якою метою автор використав багатозначне слово бринить?

Рина:

–Що таке “бринить”, Моко?

Мокій м’якше:

–А, “бринить”. По-руському – “звучить”. Та тільки одним словом “звучить” його перекласти не можна. “Бринить” має...

Рина перебила:

–“Бринить”! Отоді я, Моко, й спитала тебе. Ну да ж. Ти ще, пригадую, сказав, що “бринить” – якесь надзвичайне слово...

Мокій до Улі:

–“Бринить” має декілька нюансів, відтінків. По-українському кажуть: орел бринить. Це означає – він високо, ледве видко – бринить.

Уля примружила очі. Рина до Улі:

–Ти розумієш?

Уля кивнула головою. Мокій м’якше:

–Можна сказати – аеро бринить. А от іще кажуть: сніжок бринить. Це як випаде, а тоді зверху, в повітрі, ледве примітний такий, бринить.

Рина до Улі:

–Ти розумієш?

Уля ніжно всміхнулась. Мокій розворушився:

–Або кажуть – думка бринить. Це треба так розуміти: тільки-тільки береться, вона ще неясна – бринить. Спів бринить. Це, наприклад, у степу далеко ледве чутно пісню...

Уля мрійно:

–Бринить.

Мокій з гумором:

–Губа бринить. Так на селі й кажуть: аж губа бринить, так цілуватися хоче.

Уля:

–А знаєш, Рино? Мені справді вподобалось це слово.

Письмова розминка

Записати речення, виправивши синтаксичні помилки

1.Малий Олександр розповідає нам, якою насолодою було вмиватися її водою, милуватися нею, пірнати з дитячою пристрастю. 2.А якщо ми будемо жити в гармонії з природою, оберігати та захищати її, тоді вона неодмінно нас віддячить. 3.Нам потрібно навчитися користуватися природою, а не вчитися завдавати їй шкоди. 4.Із-за чого було скасовано зустріч. 5.У ньому головний герой твору Сашко описав рідний край і своє життя на великому проміжку часу.

Пояснити лексичні значення омонімів. Ввести омоніми в речення.

Жати – жати, ключ – ключ, ласка – ласка, лист – лист, термін – термін,
пара – пара, те'рен – тере'н, трі'ска – тріска', ко'лос – коло'с, і'рис – іри'с.

*Переписати речення, вставляючи замість крапок слова з довідки.
Пояснити сутність каламбурного використання цих слів.*

Текст № 1

Над землею вставало ...,
повертався Лука в село.
Може, тільки щасливий ...?
З димом горе його пішло.

(Д.Павличко)

Текст № 2

Жук пішов у сад ... і розв'язує ...
А комар години ... лиш тиняється без
У смолі липкій ..., зачепивсь крилом

(В.Плахотников)

Текст № 3

Під парканом бачать ...
цуценятко ледь
Що робити з ним? Де ...?

Каже Гриць: “Хай в нас ...
Я зроблю для нього ...
й доглядати його ...”.

(В.Плахотников)

Текст № 4

Був холодний місяць ...,
Лис ходив голодний, ...,
Всюди ліз, куди й не ...,
Замітав хвостиком
До курей поліз у
Жук піймав звірину
Пес до лиса мав ...,
То й загриз його

(Г.Чорнобицька)

Довідка: лютий, лютий; сонце, сон це; живе, живе; слід, слід; зав’яз, за
в’яз; відразу, відразу; цілі, цілі; буду, буду; діти, діти; хижу, хижу; на дачу,
задачу.

Дібрати до власне українських слів іншомовні синоніми. Визначити сферу використання слів-відповідників.

Терпимість, рівновага, передмова, частка, згода, дорадчий, підкуп, перелік, безперервно, рівновага, докорінний, затверджений, продаж, занепад, запас, застава, переселення.

Дібрати антоніми до поданих слів. Скласти з трьох на вибір речення, пояснити стилістичні функції в контексті.

Мовний, логічний, розквіт, наближатися, присутній, завжди, порядок, солодкий, ініціативний, орієнтація, змінний, глибоководний, лівобережний.

Тема для розмови

Письмово прокоментуйте слова Р. Декарта: «Уточнюйте значення слів – і ви врятуєте світ від безлічі непорозумінь»

Урок 79. Стилiстичнi особливостi слiв iншомовного походження

Експрес-тести

1. **Иншомовним є слово:**

- А) сорочка;
- Б) пісня;
- В) громада;

Г) менеджер.

А	Б	В	Г

2. Питомим українським є слово:

А) альянс;

Б) треш;

В) поступ;

Г) маркетинголог.

А	Б	В	Г

3. Лише іншомовні слова подано в рядку:

А) атлетика, кеглі, курорт;

Б) клоун, галузь, держава;

В) фініш, матч, хустка;

Г) баланс, афоризми, мельник.

А	Б	В	Г

Комунікативна розминка

Які слова іншомовного походження ви знаєте? Як ви вважаєте, іншомовні слова активно проникають у нашу мову лише зараз чи не було й раніше.

Письмова розминка

Прочитати текст. Визначити, до якої групи лексики належать виділені слова. Пояснити їх значення й визначити стильове забарвлення, користуючись тлумачним словником. Чи доцільне використання цих слів у тексті?

Світовий бомонд шаленіє, якщо в модних галереях чи на подіумах з'являються "справжні" речі. Може, тому, що останнім часом такі знахідки трапляються дуже рідко. Азартні "мисливці" за автентични

мексклюзивом вичерпали навіть найпотаємніші куточки *екзотичних* країн. Дивно (але насправді то наше щастя), як вони досі не забралися до України? Однією зі світових *сенсацій* могли б стати українські ліжники. Виткані на старих *верстатах* за стародавньою *технологією* із *натуральної* вовни, вони не тільки *утилітарно* необхідні (доведено, якщо хвору на застуду, *грип* чи *ревматизм* людину оголеною загорнути у ліжник, через деякий час приходить полегшення і хвороба відступає), а й *естетично* довершені, спроможні прикрасити найвибагливіший *інтер'єр*.

Пояснити значення наведених слів, користуючись "Словником іншомовних слів". Дібрати до них українські відповідники, визначити головну сферу їх функціонування. З трьома словами на вибір скласти речення.

Консолідація, файл, дайджест, ексклюзивний, саміт, міленіум, толерантність, оратор, трилер, кліп, імпозантний, респектабельний, електорат, харизма, хіт, віртуальний, гендерний, рейтинг, імідж, он-лайн, плей-оф, сервер, тинейджер, менеджер.

Вибрати з поданих у дужках варіантів правильне тлумачення слова. Відповіді перевірити за "Словником іншомовних слів".

Апофеоз (найбільше піднесення, урочисте завершення події); апробація (випробування, офіційне схвалення); діатриба (уїдлива промова, система поглядів); ефемерний (швидкоминутий, надуманий); мізантроп (благодійник, людиноненависник); мінорний (веселий, сумний); мішура (дрібні проблеми, підроблена розкіш); монографія (праця, що має одного автора, праця, в якій досліджено одне питання).

Тема для розмови

Пригадайте слова, що прийшли до нас з англійської мови нещодавно. Що вони означають? Спробуйте дібрати до них українські відповідники.

Урок 80. Стилiстичне забарвлення лексики. Книжна й розмовна лексика

Експрес-тести

1. У реченні "Не плач, ТАТУСЮ, ми ще повернемося назад" , виділене слово – це:

- А) стилістично забарвлене;
- Б) загальноновживане;
- В) термін;
- Г) розмовне.

А	Б	В	Г

2. Слово легені належить до лексики:

- А) загальнонавчальної;
- Б) наукової;
- В) розмовної;
- Г) суспільно-політичної.

А	Б	В	Г

2. Стилiстично забарвленi слова записано в рядку:

- А) оборона, свiтлина, зоопарк;
- Б) елiпс, бубнiти, рахманний;
- В) картка, заходити, чистий;
- Г) узбiччя, велшосипед, зерно.

А	Б	В	Г

Комунікативна розминка

Збери всередині себе свої думки і в собі самому шукай справжніх благ. Копай всередині себе криницю для тієї води, яка зросить твою оселю і сусідську.

Пояснить як ви розумієте слова Г.Сковороди.

Письмова розминка

Прочитайте. Випишіть розмовну лексику.

1. Заходить наш скромняга Славко, і всі отетеріли. Порушника дисципліни шпетили, а він мовчав. (/і. Малишевський). 2. Двометровий здоровило Грицько був, як то кажуть, у гарячому купаний: слово йому скажи – він уже заводиться. (В. Нестайко). 3. Яка робота увечері? Иди, синашу, йди. (Леся Українка). 4. Зовсім я не ненажера, а тому-то на вечерю каші дай,

спечи пампушку й не забудь найбільшу грушку. (Є. Гуцало). 5. Я все ніяк допетрати не міг, що крутиться Земля, мов куля кругла. (Б. Олійник). 6. Він, може, часом щось і не второпав. (Л. Костенко).

Які з ужитих у реченнях розмовних слів передають позитивну оцінку, які — негативну? Доведіть, що розмовна лексика емоційно забарвлена.

Згрупуйте й выпишіть подані слова за сферою використання.

Аваль, аварія, адреналін, бабки, багірина, бажати, бараболя, баркан, бітли, вакуум, візуальний, ганьба, гордота, дев'ять, дружба, жмот, індикатор, камінь, кілобайт, кондиціонер, ласач, латентний, лафет, лляний, мирнота, набгом, надолі, освіта, осмолювач, пам'ятати, пательня, пахан, ралі, ретельний, сейшен, совок, тимпан, тубус, художник, шумиха, шлапак.

Тема для розмови

Цікава думка

У яких випадках людям варто приховувати свої емоції та почуття, дотримуючись у розмові всіх норм благопристойності, а у яких краще бути відвертим у слові.

Урок 81. Стилiстична роль неологiзмiв i застарiлої лексики

Експрес-тести

1. В якому рядку всі слова належать до неологiзмiв:

- А) менеджмент, боулінг, метрополітен, космодром;
- Б) медіа-проект, телебачення, місяцехід, генотип;
- В) іміджмейкер, гласність, приватизація, депутат;
- Г) геном, клон, віртуальний, інтерактивний.

А	Б	В	Г

2. Архаїзми вжито в реченні:

- А) Єдля серця така покута – забувати скоріше зло.
- Б) Темноокиим чудесним гостем я чекала тебе з доріг.
- В) Забарився, прийшов не скоро, марнувала я дні в жалю.
- Г) Чи зважусь я свої персти несмілі до золотої ліри простягти?

А	Б	В	Г

3. Індивідуальний авторський неологiзм вжито в реченні:

- А) І дрежать їх руки несугарні, чорні, закацюрблені, дубові.
- Б) Соняхи, щирі огнепоклонники, сходу кивають золотоголово.
- В) Десь грає ніч на скрипці самоти.
- Г) І я не я. І ти не ти. Скриплять садів напнуті сухожилля.

А	Б	В	Г

Комунікативна розминка

Відгадайте загадки:

1.Фільм, який має приголомшливий касовий успіх. 2.Онлайн-щоденник (електронний журнал). 3.Програма для безпосереднього спілкування через Інтернет з використанням веб-камери. 4.Неправдива інформація, яку ЗМІ подають як реальну новину . 5. Коротке повідомлення (до 140 знаків) у сервісі мікроблогів Twitter. 6.Фотоавтопортрет, зроблений за допомогою камери смартфона чи веб-камери.

Як називаються нові слова, які з'являються в мові?

Письмова розминка

Виписати неологізми та вказати їх типи.

1. Повесіння парус, ряхтить і підходить до самої хати; Ти й сам був наструнчений, немов орган... (А. Малишко). 2. Навпомацки в зеленім темновинні він рушив до тебе (М. Вінграновський). 3. Спікер має бути врівноваженим, передбачливим і принциповим.

Виписати застарілі слова, пояснити лексичне значення кожного.

Визначити історизми і власне архаїзми.

- 1) Молодиці його не слухали й тягали по хаті мотовило.
- 2) Пан сотник наказав, щоб у всіх були келепи, шаблі та пістолі.

Тема для розмови

Підберіть найбільш поширені загальноживані неологізми, що відносяться: а) до громадсько-політичного життя; б) науки і техніки; в) медицини; г) культури.

Урок 82. Стилiстичнi можливостi фразеологiзмiв

Експрес-тести

1. Фразеологізмом є сполука слів:

- А) рукою дістати дістати;
- Б) ногою вдарити;
- В) дістати книжку;
- Г) ударити м'ячем

А	Б	В	Г

2. Фразеологізмом є сполука слів:

- А) пройти через ліс і гори;
- Б) знайти свою мрію;
- В) пройти крізь вогонь і воду;
- Г) знайти сенс свого життя.

А	Б	В	Г

3. У фразеологізмах ... без кісток, ... як помело, тягти за ... замість крапок має бути слово:

- А) язик;
- Б) хвіст;
- В) палець;

Г) вареник.

А	Б	В	Г

Комунікативна розминка

Чи «розбирали» вас або ви кого-небудь «по кісточках»? А, можливо, ви – «твердий горішок» і «слів на вітер не кидаєте»? Що означають фразеологізми, вжиті в цих запитаннях?

Письмова розминка

Вибрати з довідки фразеологізми, що відповідають поданим тлумаченням. В яких стилях мовлення вони можуть використовуватись?

Зміна всього, що існує в природі; маскуванню явної брехні, лицемірне прикриття; тяжкі випробування; невірна, безглузда послуга; жорстокі закони; мнимий, незаслужений авторитет; основна думка; взяти участь у чому-небудь; предмет розмов; дуже стримане, суворе і строге життя.

Довідка: спартанський спосіб життя; прикласти руку; усе тече, усе змінюється; фіговий листок; ходіння по муках; притча во язиціх; король голий; ведмежа послуга; драконівські закони; наріжний камінь.

Записати подані фразеологізми в три колонки: розмовно-побутові, народно-поетичні, книжні. Пояснити їх значення, використовуючи фразеологічний словник.

Витріщити очі; слово в слово; язик чесати; чудеса в решеті; з оригіналом згідно; з давніх-давен; шуми в серці; червоная калинонька; гуси-

Урок 83. Стилiстичнi засоби словотвору

Експрес-тести

1. Усi слова утворенi суфiксальним способом у рядку:

- А) зарубiжний, весняний, синюватий;
- Б) Тетянин, веселiший, читання;
- В) мiжнародний, здоровенний, картоплиння;
- Г) дорожний, присiдати, безiдейний.

А	Б	В	Г

2. Усi слова утворенi префiксальним способом у рядку:

- А) прабаба, нещастя, паросток;
- Б) безробiтний, безрадiсний, переказ;
- В) запiчок, співрозмовник, правнук;
- Г) запитати, сфотографувати, вiдiйти.

А	Б	В	Г

3. «Четверте зайве» за способом творення слово:

- А) перехiд;
- Б) переказ;
- В) пiдпис;
- Г) примiський.

А	Б	В	Г

Комунікативна розминка

Які колискові вам співали мама й бабусі? Чим особливі тексти таких пісень? Прочитайте і проаналізуйте один з них.

Щоб зростало маленятко,
Наше любе пташенятко,
Наша квітонька маленька,
Наша зіронька ясенька.
Колисочка хить-хить,
А Панасик спить, спить.
Колисочка хитнулася,
Панасику гикнулося.

Ворітечка скрип-скрип,
А Панасик спить, спить.
Ворітечка вклякнулися,
Панасики проснулися.

Письмова розминка

Випишіть речення, в яких є слова, утворені способом осново- та словоскладання. Поясніть стилістичну роль цих засобів.

1. Ані хмарки на небі — лише височінь, глибочінь (Л. Первомайський),
2. Сонечко племенисто гралося у небі, вітерець жвавенько хитав деревами, що попадалися де-не-де по дорозі, і шумів у міських садочках (Марко Вовчок).
3. Сосни махали кошлатими лапищами (О. Дончепко).
4. Паморозь розкішним мереживом покрила нерухомі дерева (М. Стельмах).
5. У Сквирі, в тихій, Живе мій друг, старий казкар вечірній (М. Рильський).
6. Не пустоцвіту барви Золоті нас ваблять і чарують у житті, Ми квітку жита любимо за те, що в ній зачато зерно золоте (О. Ющенко).
7. Спом'янула Олеся: вона в своєму селі йде, — той привітає, другий про здоров'я спитає, декотрий пожартує, інший стане та свій смуток-жаль повістить (Марко Вовчок).

До якого функціонального стилю належать подані слова? За допомогою чого ви це визначили? Складіть із ними кілька речень і запишіть.

Концертмейстер, лебідка, невдаха, недовершеність, осьдечки, контрамарка, лежбище, лишечко, манаття, звірюга, мюзик-хол, місяченько, зеренце.

Тема для розмови

Завдання колективне «Сюрреалістичне»

Із парами слів придумайте міні-текст. Яка загальна риса характеру переважатиме?

Слова: калинонька-билинонька, україночка-годиночка, сонечко-віконечко, матуся-повернуся, доріженька-берізонька, зірочка-сопілочка, ніченька-віченьки.

Урок 84. Стилiстичнi особливостi частин мови

Експрес-тести

1. Укажіть, у яких іменниках у формі кличного відмінка уживається закінчення -е(-є):

- А) мама, Ольга, Іван, президент;
- Б) мова, Надія, міністр, луг;
- В) пан, Петро, Марія, дуб;
- Г) Олег, Оксана, віра, калина

А	Б	В	Г

2. Визначте стилістичну роль прикметників:

- А) узагальнюють основне лексичне значення;
- Б) виражають ознаку предмета чи опредмеченої дії;
- В) підкреслюють ознаку зображуваного;
- Г) виражають динамічність перебігу подій;

А	Б	В	Г

3. Визначте рядок, у якому від усіх дієслів не можна утворити форм наказового способу:

- А) цвісти, бажати, хотіти;
- Б) рости, відчинити, поспішати;
- В) дощити, дніти, смеркати;
- Г) читати, мріяти, марити

А	Б	В	Г

Г) Я для тебе горів, український народе, тільки, мабуть, не дуже яскраво горів.

А	Б	В	Г

2. Визначте односкладне називне речення, яке містить елемент контрастності, несподіваності.

А) Безгоміння, безлюддя довкола, тільки сонце і простір, і сніг.

Б) Солодка млість... блідесенький промінчик... як добре жити... думати про інше.

В) Життя і смерть! І вічний бій між ними, вічний бій!

Г) Осінній день, осінній день, осінній! О синій день, о синій день, о синій!

Осанна осені, о сум! Осанна. Невже це осінь!..

А	Б	В	Г

3. Укажіть речення, у якому використано непрямий порядок слів із стилістичною метою.

А) Осінь щедро засипала дубовим листом посохлі трави і пухнастий мох на пригорках .

Б) Смутний великий місяць низько повис над землею.

В) Тануть в золоті і теплій синяві принадні простори і закликають усе в степу до спокою і миру.

Г) Ми небес глибину збагнем, вище гір піднесем колоски.

А	Б	В	Г

Комунікативна розминка

Не проминіть ніколи людину, не привітавши її, і добре слово їй мовте.

Чи виконуєте ви настанови Володимира Мономаха? Які етикетні форми ввічливості ви використовуєте залежно від ситуації?

Письмова розминка

Прочитайте вірш. Чи погоджуєтеся ви з тим, що складні безсполучникові речення є активним компонентом поетичного синтаксису?

Листів у мене Ваших два:
лежать, розважливі і чемні.
З одним вклонилась Вам доземно,
а другий Вас моїм назвав.

У горлі стогін повставав,
пільма світилася нужденна.
Листів у мене Ваших два і Ви,
розважливий і чемний.

Усе життя чекала Вас,
Ви в мене є. Та я блаженна,
іду і йду – безглуздо, щемно,
і з болю родяться слова.

Випишіть безсполучникове речення та виконайте його синтаксичний розбір.

Відредагувати речення з граматичними помилками та вказати, у чому полягає їх суть (помилки в утворенні форм слів, помилки у побудові словосполучень, помилки у структурі речень):

На слідуючій неділі по телевізору буде продовження цікавого серіалу. Мій тато пішов з роботи за своїм власним бажанням. Столичні прозаїки, поети, критики познайомились із творчістю криворізьких поетів. Батьківські збори відбудуться у жовтні місяці. Шевченко писав вірші, поеми, повісті, прозу. Регістрація учасників конференції проводиться з 9-ої години. Калитка жаліє наймитові шматка хліба, який працює на нього. Батько був вільний, а мати кріпачкою. Кайдашиха бігла по селу й кричала, що мене вбивають.

ЗМІСТ

Вступ	3
Урок 1. Лексикографія. Сучасні лексикографічні джерела: словники, довідкова література (зокрема на електронних носіях). Інформативна й нормативна функції їх	4
Урок 2. Основні типи словників. Довідкові медійні ресурси	6
Урок 3. Мовна норма. Нормативне й ненормативне мовлення. Типи норм	9
Урок 4. Орфоепічна помилка. Милозвучність. Чергування <i>у-в, і-й</i> як засіб милозвучності	11
Урок 5. Основні правила вимови голосних і приголосних звуків	14
Урок 6. Наголос. Основні правила наголошування слів. Варіантне наголошування слів. Словорозрізнявальний, форморозрізнявальний і діалектний наголоси	17
Урок 7. Лексичне значення слова. Лексична помилка. Слово і контекст ..	20
Урок 8. Слововживання: вибір слова, лексична сполучуваність	23
Урок 9. Слова власне українські й запозичені. Виправдані й небажані запозичення	25
Урок 10. Лексичні і фразеологічні синоніми, антоніми. Слова-пароніми ..	28
Урок 11. Утвердження лексичної норми в словниках української мови ..	30
Урок 12. Фразеологізми. Багатозначність, синонімія й антонімія фразеологізмів	34
Урок 13. Риторика як наука й мистецтво. Роль риторики в сучасному світі	37
Урок 14. Мовленнєва ситуація. Елементи мовленнєвої ситуації (мовець/адресант), слухач/слухачі, (адресат/аудиторія), предмет мовлення, умови успішного спілкування	40
Урок 15-16. Особистість мовця (чарівність, артистизм, упевненість у собі, щирість, обізнаність, об'єктивність, доброзичливість). Риси гарного співрозмовника. Вимоги до мовлення оратора. Комунікативний стан мовця	43
Урок 17-18. Аудиторія (слухач, слухачі). Види слухання. Цілі слухання. Моделювання аудиторії. Контакт з аудиторією. Прийоми налагодження контакту	45
Урок 19-20. Текст як одиниця спілкування. Етапи підготовки тексту виступу. Види читання і записування тексту виступу. Естетика тексту ...	48
Урок 21-22. Ефективність мовлення. Стратегія і тактика мовленнєвої поведінки. Комунікативний намір. Мовленнєвий вчинок. Мовленнєва подія	51
Урок 23. Орфограма. Орфографічна помилка. Принципи української орфографії	54

Урок 24. Ненаголошені <i>e, u</i> в корені слова	57
Урок 25. Апостроф. Позначення м'якості приголосних	59
Урок 26. Чергування голосних і приголосних звуків. Зміни приголосних при збігові їх у процесі словотворення	61
Урок 27. Спрощення приголосних	64
Урок 28. Подвоєння літер	68
Урок 29. Правопис префіксів і суфіксів	69
Урок 30-31. Уживання великої літери. Написання прізвищ, імен, по батькові та географічних назв. Лапки у власних назвах	72
Урок 32. Написання складних слів разом, окремо, з дефісом	74
Урок 33. Написання слів іншомовного походження	77
Урок 34. Написання <i>не, ні</i> з різними частинами мови	79
Урок 35. Розрізнення прислівників і співзвучних сполук	82
Урок 36. Морфологічна норма. Морфологічна помилка	84
Урок 37. Іменник. Рід іменника. Паралельні родові форми іменника	87
Урок 38-39. Число іменника. Іменники, що мають лише форму однини або множини	89
Урок 40. Складні випадки відмінювання іменників I і II відміни	92
Урок 41. Складні випадки відмінювання іменників III і IV відмін	94
Урок 42. Закінчення <i>-у (-ю), -а, (-я)</i> в іменниках родового відмінка однини чоловічого роду	97
Урок 43-44. Особливості кличного відмінка. Творення і відмінювання чоловічих та жіночих імен по батькові	99
Урок 45. Суперечка як вид комунікації. Різновиди суперечки	102
Урок 46. Мовна стійкість як ключова риса національномовної особистості	105
Урок 47. Засоби мовного вираження промови. Троп як засіб мовного вираження	108
Урок 48-49. Метафора, метонімія, їхня роль у мовленні. Риторичне запитання, звернення, антитеза, градація, повторення, порівняння	111
Урок 50. Прикметник. Відмінкові закінчення прикметників	113
Урок 51. Ступені порівняння прикметників	115
Урок 52. Числівник. Складні випадки узгодження числівника	118
Урок 53. Складні випадки відмінювання числівника	120
Урок 54. Дієслово та його форми	123
Урок 55. Дієслівні закінчення. Наказовий спосіб дієслова	126
Урок 56. Активні й пасивні дієприкметники	128
Урок 57. Поняття синтаксичної норми	131
Урок 58. Складні випадки синтаксичного узгодження і керування	134

Урок 59. Уживання прийменників	136
Урок 60. Варіанти граматичного зв'язку підмета й присудка	139
Урок 61. Пасивні конструкції	141
Урок 62. Неповні речення. Односкладні речення	143
Урок 63-64. Порядок слів у реченні. Просте ускладнене речення	146
Урок 65. Будова складного речення й логічні помилки в ньому	149
Урок 66. Пунктуаційна помилка. Тире між підметом і присудком	153
Урок 67. Звертання	156
Урок 68. Вставні конструкції	159
Урок 69-70. Однорідні члени речення. Однорідні означення. Розділові знаки при однорідних членах речення	162
Урок 71. Відокремлені означення та прикладки	165
Урок 72. Відокремлені обставини	167
Урок 73. Кома й крапка з комою в складному реченні	170
Урок 74. Двокрапка в складному реченні	173
Урок 75. Тире в складному реченні	176
Урок 76. Розділові знаки при прямій мові	179
Урок 77-78. Стилiстична помилка. Стилiстичне використання багатозначних слiв i омонiмiв	182
Урок 79. Стилiстичнi особливостi слiв iншомовного походження	186
Урок 80. Стилiстичне забарвлення лексики. Книжна й розмовна лексика .	189
Урок 81. Стилiстична роль неологiзмiв i застарiлої лексики	192
Урок 82. Стилiстичнi можливостi фразеологiзмiв	194
Урок 83. Стилiстичнi засоби словотвору	197
Урок 84. Стилiстичнi особливостi частин мови	200
Урок 85. Синтаксичнi одиницi в рiзних стилях	203
Список використаної лiтератури	210

Список використаної літератури

1. Авраменко О.М. Українська мова : Збірник диктантів. 10-11 класи.- К. : Грамота, 2012.56 с.
2. Голобородько Є.П. Усі уроки української мови в 10 класі. Рівень стандарту / Є.П. Голобородько, К.Ю. Голобородько, О.А. Павлик, Ю.Ю. Мельничук, І. А. Бондаренко. Х.: Вид. група «Основа», 2011. 207 с. – (Серія «Усі уроки»).
3. Дорошенко С.І., Захарчук А.С., Басенко Г.Т. Українська мова професійного спілкування : Посібник для студентів вищих аграрних навчальних закладів III – IV рівнів акредитації. Суми: Видавництво «Довкілля», 2007. 282 с.
4. Мова наша – українська : Навчально-методичний посібник для вчителя/ Л.І. Мацько, О.М. Семенов, Н.Б. Голуб та ін./ За ред.. Л.І. Мацько. К.: Богданова А.М., 2011. 512 с.